

(Geen) tijd voor werk en zorg?

Een onderzoek naar tijdsbesteding aan zorgtaken en de perceptie daarvan bij werkende mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen

Erasmus Universiteit Rotterdam – Faculteit Sociale Wetenschappen

Sociologie – Arbeid, Organisatie en Management

Willeke Cammeraat - ter Harmsel – 305277

Begeleider: prof. dr. K.G. Tijdens

Rotterdam – 26 februari 2009

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
1 Inleiding	4
1.1 Inleiding tot het probleem	4
1.1.1 Probleemstelling en onderzoeksvragen	5
1.2 Maatschappelijke relevantie	5
1.3 Wetenschappelijke relevantie	7
1.4 Leeswijzer	7
2 Literatuuronderzoek en theoretisch kader	8
2.1 Bestaande onderzoeken met betrekking tot tijdsbesteding aan zorgtaken	8
2.2 Gezinsfasen en verdienertypen	10
2.3 Onderzoeken over tijdsbesteding naar urenverdeling	12
2.3.1 Tijdsbesteding van mannen en vrouwen	14
2.4 Onderzoeken over tijdsbesteding naar perceptie	16
2.5 Hoe hangt de tijdsbesteding aan zorgtaken van werkende mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen samen met hun opleidingsniveau?	21
2.6 Hoe hangt de zwaarte die werkende mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen ervaren bij de combinatie van arbeid en zorg samen met hun opleidingsniveau?	23
2.7 Hoe hangt de zwaarte die werkende mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen ervaren bij de combinatie van arbeid en zorg samen met hun tijdsbesteding aan zorgtaken?	23
2.8 Conclusie literatuuronderzoek	25
3 Methode van onderzoek en analyse	26
3.1 Probleemstelling, onderzoeksvragen en hypothesen	26
3.1.1 Definities	27
3.2 Data en selectie	29
3.3 Variabelen	31
3.3.1 Afhankelijke variabelen	31
3.3.2 Onafhankelijke variabelen	35
4 Onderzoeksresultaten	37

4.1	Beantwoording beschrijvende onderzoeksvragen ten aanzien van tijdsbesteding.....	37
4.2	Beantwoording beschrijvende onderzoeksvragen ten aanzien van perceptie	40
4.3	Toetsing hypothesen	43
4.4	Hypothesen ten aanzien van tijdsbesteding aan zorgtaken	44
4.5	Hypothesen ten aanzien van perceptie zwaarte tijdsbesteding aan zorgtaken	45
5	Conclusies en discussie.....	47
5.1	Beantwoording probleemstelling	47
5.2	Discussie	48
5.3	Conclusie.....	49
A	Literatuurlijst.....	51
B	Gebruikte internetbronnen	53
C	Tabellen.....	54

1 Inleiding

In het eerste hoofdstuk wordt het centrale probleem van dit onderzoek ingeleid, aan de hand van een probleemstelling en onderzoeksvragen. Ook komt de maatschappelijke- en wetenschappelijke relevantie aan bod. Het hoofdstuk sluit af met een leeswijzer.

1.1 Inleiding tot het probleem

De tijdsbesteding aan en verdeling van zorgtaken is een geliefd gespreksonderwerp, vooral onder vrouwen. Een verklaring hiervoor is niet zo moeilijk te bedenken. In de laatste decennia blijven vrouwen, al dan niet gehuwd, na de geboorte van hun kinderen steeds vaker deelnemen aan het arbeidsproces. Deze deelname is steeds breder geaccepteerd (Portegijs en Keuzenkamp, 2008: 44). Zodra er kinderen geboren worden, staan mannen en vrouwen voor de taak om tenminste na te denken over een verdeling van zorgtaken. Hierdoor kan er een spanningsveld ontstaan, waar verschillende verklaringen voor kunnen zijn. Verondersteld kan worden dat dit spanningsveld groter is, naarmate een vrouw hoger opgeleid is en waarde hecht aan haar carrière.

De vraag hoe partners arbeid en zorg combineren is, door de toegenomen deelname van vrouwen aan het arbeidsproces, vanzelfsprekend. Minder vanzelfsprekend is de manier waarop een verdeling van arbeid en zorgtaken tot stand komt en of de beleving van mannen en vrouwen hierin verenigd zijn. Op microniveau verschilt dit waarschijnlijk per individu, wat op zich al een verklaring vormt voor de mate waarin het een favoriet gespreksonderwerp is onder vrouwen. Het spreekwoord zegt niet voor niets dat het gras bij de burens altijd groener lijkt en vooral vrouwen spiegelen zich graag aan elkaar bij dergelijke besluitvormingsprocessen.

Individuele besluitvormingsprocessen kunnen bij het verrichten van onderzoek heel interessant zijn. Wetenschappelijk onderzoek wordt gedaan om betekenisvolle patronen en verklaringen voor bepaalde verschijnselen te vinden en de relatie daarbij met één of meerdere theorieën. Het levert informatie op die bestaande theorieën kunnen bevestigen of verwerpen en soms levert het zelfs nieuwe theorieën op. Zoals uit hoofdstuk 2 blijkt is er al onderzoek verricht op het terrein van zorgtaken. Sommige onderzoeken zijn verricht onder paren, waardoor inzicht ontstaat in de exacte verdeling van zorgtaken tussen partners. Meestal is dit niet het geval, waardoor het zuiverder is om te spreken over tijdsbesteding aan zorgtaken.

De centrale invalshoek voor dit onderzoek heeft betrekking op de tijdsbesteding aan zorgtaken van mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen én de perceptie daarvan. In de dataset die voor dit onderzoek gebruikt is, zijn gegevens beschikbaar van de tijdsbesteding aan zorgtaken en de perceptie van mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen. Er zijn geen gegevens beschikbaar van paren.

1.1.1 Probleemstelling en onderzoeksvragen

In dit onderzoek staat de volgende probleemstelling centraal:

Hoe wordt de tijdsbesteding aan zorgtaken en de perceptie daarvan beïnvloed door geslacht, gezinsfase en opleidingsniveau bij werkende mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen?

1. Hoe hangt de tijdsbesteding aan zorgtaken van werkende mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen samen met hun opleidingsniveau?
2. Hoe hangt de zwaarte die werkende mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen ervaren bij de combinatie van arbeid en zorg samen met hun opleidingsniveau?
3. Hoe hangt de zwaarte die werkende mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen ervaren bij de combinatie van arbeid en zorg samen met hun tijdsbesteding aan zorgtaken?

Aan de hand van bovenstaande onderzoeksvragen volgt in hoofdstuk 2 een analyse van bestaande onderzoeken op het terrein van tijdsbesteding en perceptie. De uitkomsten van het literatuuronderzoek laten de witte vlekken in het onderzoeksterrein zien. Op basis daarvan zijn beschrijvende onderzoeksvragen en hypothesen geformuleerd, die in hoofdstuk 3 worden uitgewerkt. Aan de hand van de onderzoeksstrategie wordt ook aangegeven hoe het onderzoek heeft plaatsgevonden. Eerst wordt nader ingegaan op de maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie van het onderzoeksterrein.

1.2 Maatschappelijke relevantie

Dit onderzoek probeert inzicht te geven in twee maatschappelijke thema's. Enerzijds de gewenste toename in de arbeidsparticipatie van vrouwen en anderzijds de ontgroening: er worden te weinig kinderen geboren, wat samenhangt met de relatief hoge leeftijd waarop

vrouwen in Nederland hun eerste kind krijgen (CBS, 2007b).

De arbeidsparticipatie van vrouwen moet volgens de overheid omhoog. Het beleid is hier nadrukkelijk op gericht. Als streefdoel heeft zij opgenomen dat 65 procent van de vrouwen in 2010 participeert op de arbeidsmarkt en zelfs 80 procent van de vrouwen in 2016 (Ministerie van OCW, 2008). Er is dus een maatschappelijk belang mee gemoeid dat vrouwen participeren op de arbeidsmarkt. Niet alleen voor, maar ook na de geboorte van één of meerdere kinderen. Bovendien zijn vrouwen, jonger dan 35 jaar, tegenwoordig hoger opgeleid dan mannen van deze leeftijd (CBS, 2007a). Dit hoger opgeleide arbeidspotentieel wordt onvoldoende benut. Opvallend is echter dat de overheid in het Emancipatiebeleid 2008 - 2011 de doelstelling ten aanzien van het aandeel van mannen in zorgtaken heeft geschrapt. De overheid wil sturen op een betere combineerbaarheid van arbeid en zorg voor partners, niet op een herverdeling van zorgtaken tussen partners thuis (Ministerie van OCW, 2008).

Daarnaast lijken vrouwen op de Nederlandse arbeidsmarkt een achtergestelde positie in te nemen. Het feit dat er overheidsbeleid nodig is om arbeidsparticipatie van vrouwen te stimuleren is veelzeggend. Ook het streven naar een betere combineerbaarheid van arbeid en zorg voor partners duidt erop dat dit onderwerp de nodige aandacht behoeft. Bovendien geven de talloze publicaties (Ministerie van OCW, 2008; Portegijs et al., 2006) over het glazen plafond en de beoogde toename van vrouwen aan de top, aan dat een vrouw op een toppositie geen vanzelfsprekendheid is. Dit duidt wederom op een achtergestelde positie.

Aan opleiding lijkt het niet te liggen. De ontdekking dat vrouwen, jonger dan 35 jaar, hoger opgeleid zijn dan mannen is echter nog relatief nieuw (CBS, 2007a). Daarom is het interessant om te onderzoeken of het hogere opleidingsniveau invloed heeft op de tijdsbesteding aan zorgtaken van mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen. In elk geval is het opvallend dat deeltijdwerk onder vrouwen nog altijd favoriet is (CBS, 2008a; Portegijs en Keuzenkamp, 2008: 39 e.v.). Het is ook aannemelijk dat er verschil bestaat in de zwaarte die mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen ervaren bij de combinatie van arbeid en zorg. En ook dit kan verband houden met hun opleidingsniveau, of de gezinsfase waarin zij verkeren.

De tweede maatschappelijke zorg is de ontgroening. Volgens de overheid worden er te weinig kinderen geboren. De zorg hierover is dusdanig groot dat minister van Jeugd en Gezin, André Rouvoet (ChristenUnie), een publiek appèl deed op de Nederlandse bevolking om na te denken over het aantal kinderen dat vrouwen ter wereld brengen. Een opvallend optreden, omdat alleen al het woord 'bevolkingspolitiek' de gemoederen in Nederland doet oplaaien (NRC

Handelsblad, 2008). Feit is dat de meeste vrouwen steeds later hun eerste kind krijgen. In 2006 lag de gemiddelde leeftijd op 29,4 jaar, terwijl in 1970 vrouwen gemiddeld iets ouder dan 24 waren bij de geboorte van het eerste kind (CBS, 2007b).

1.3 Wetenschappelijke relevantie

In de achterliggende jaren zijn al diverse onderzoeken verricht naar de tijdsbesteding aan zorgtaken en de combinatie van arbeid en zorg van mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen (De Jong en De Olde, 1994; Tijdens, Maassen van den Brink, Noom en Groot, 1994; Keuzenkamp en Hooghiemstra, 2000; Tijdens, Van der Lippe en De Ruijter, 2000; Knijn en Van Wel, 2001). Weinig onderzoek is er echter nog gedaan naar de perceptie van de zwaarte van tijdsbesteding aan zorgtaken. In dit onderzoek kan worden aangetoond welke variabelen invloed hebben op de tijdsbesteding aan zorgtaken en de perceptie daarvan bij mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen hun tijd besteden en de zwaarte die zij daarbij ervaren. Hiervoor zijn werkende mannen en vrouwen als respondenten geselecteerd, die een partner en minimaal één kind hebben. Vervolgens wordt gecontroleerd op de variabelen geslacht, opleidingsniveau en gezinsfase.

1.4 Leeswijzer

In deze paragraaf wordt de inhoud van dit onderzoek in grote lijnen weergegeven. Hoofdstuk 2 bevat een literatuuronderzoek en een theoretisch kader. In hoofdstuk 3 wordt de methode van onderzoek en analyse weergegeven. Ook zijn beschrijvende onderzoeksvragen en hypothesen geformuleerd en wordt de onderzoeksopzet gepresenteerd. Vervolgens worden in hoofdstuk 4 de onderzoeksresultaten weergegeven. Deze bestaan achtereenvolgens uit de beantwoording van de deelvragen en de uitkomsten van de hypothesen, met behulp van secundaire data-analyse: de SPSS-dataset 'Loonwijzer'. Hoofdstuk 5 sluit af met conclusies en een discussie en geeft antwoord op de vraag in hoeverre de empirische resultaten van dit onderzoek de resultaten uit voorgaande empirische onderzoeken bevestigen dan wel verwerpen.

2 Literatuuronderzoek en theoretisch kader

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van relevante wetenschappelijke onderzoeken met betrekking tot de centrale probleemstelling. Allereerst is het van belang om na te gaan welke onderzoeken er al zijn verricht. Zoals blijkt zijn in deze onderzoeken steeds verschillende accenten gelegd en worden er gevarieerde definities gebruikt. Het eerste deel van dit hoofdstuk gaat hierop in. Gekeken wordt naar de manier waarop de diverse onderzoeken verricht zijn en welke definities daarbij gehanteerd zijn. Vervolgens worden de eigen onderzoeksvragen in aparte paragrafen behandeld. Het hoofdstuk sluit af met conclusies uit dit literatuuronderzoek.

2.1 Bestaande onderzoeken met betrekking tot tijdsbesteding aan zorgtaken

In de laatste decennia zijn er diverse onderzoeken gedaan naar tijdsbesteding aan zorgtaken. In tabel 2.1 is schematisch weergegeven welke onderzoeken betrekking hebben op de diverse onderwerpen. Ook is een verwijzing naar de betreffende paragraaf opgenomen.

Uit de geanalyseerde onderzoeken blijkt dat de tijdsbesteding aan zorgtaken op verschillende manieren wordt onderzocht. Er zijn globaal twee typen onderzoeken te onderscheiden: tijdsbesteding naar urenverdeling (Tijdens, Maassen van den Brink, Noom en Groot, 1994; Tijdens, Van der Lippe en De Ruijter, 2000) en tijdsbesteding naar perceptie (De Jong en De Olde, 1994; Keuzenkamp en Hooghiemstra, 2000; Knijn en Van Wel, 2001). Onderzoek naar tijdsbesteding kenmerkt zich door inzicht in de uren die mannen en vrouwen besteden aan zorgtaken. Bij onderzoek naar perceptie komt dit ook aan de orde, maar staat vooral de beleving centraal of de daadwerkelijke tijdsbesteding in voldoende mate overeenkomt met de wensen en voorkeuren van mannen en vrouwen.

Tabel 2-1. Overzicht bestaande onderzoeken met betrekking tot tijdsbesteding aan zorgtaken

	Tijdsbesteding aan zorgtaken: Naar urenverdeling	Tijdsbesteding aan zorgtaken: Naar perceptie	Samenhang tijdsbesteding aan zorgtaken en opleidingsniveau	Samenhang zwaarte combinatie arbeid en zorg en opleidingsniveau	Samenhang zwaarte combinatie arbeid en zorg en tijdsbesteding zorgtaken
De Jong en De Olde (1994)		✓ § 2.4	✓ § 2.5		
Tijdens, Maassen van den Brink, Noom en Groot (1994)	✓ § 2.3	✓ § 2.4			
Keuzenkamp en Hooghiemstra (2000)		✓ § 2.4	✓ § 2.5		
Knijn en Van Wel (2000)		✓ § 2.4	✓ § 2.5		
Tijdens, Van der Lippe en De Ruijter (2000)	✓ § 2.3				
Tijdens, Dragstra, Van Klaveren, Zorlu, Osse, Dragstra en Wetzels (2002)				✓ § 2.6	✓ § 2.7
Van der Lippe, Jager en Kops (2003)		✓ § 2.4		✓ § 2.6	✓ § 2.7
Breedveld, Van den Broek, De Haan, Harms, Huysmans en Van Ingen (2006)	✓ § 2.3				✓ § 2.7

Zorgarbeid wordt door Tijdens et al. (1994) gedefinieerd als huishoudelijke arbeid, zorg voor kinderen en zorg voor de partner. In een ander tijdsbestedingsonderzoek wordt de definitie van huishoudelijke arbeid gebruikt om twee activiteiten aan te duiden, namelijk huishoudelijk werk en de zorg voor kinderen (Tijdens et al., 2000: 10). Hierbij wordt onderkend dat het moeilijk is een onbetwistbare grens te trekken tussen huishoudelijke bezigheden en hobby- of vrijetijdsbestedingen. Gekozen is voor een veelomvattende omschrijving van huishoudelijke

taken, waarbij echter wel aandacht blijft voor de verschillende onderdelen van het huishouden. De Jong en De Olde (1994) definiëren het werk thuis als het aantal uur dat per week besteed wordt aan huishoudelijk werk en zorg voor kinderen (De Jong en De Olde, 1994: 38). Breedveld et al. (2006) definiëren zorgtaken als onbetaald werk voor het eigen huishouden: huishoudelijk werk, kinderverzorging en bijbehorende mobiliteit (Breedveld et al., 2006: 59). Voor de eenduidigheid wordt in deze scriptie gesproken over 'zorgtaken'.

2.2 Gezinsfasen en verdienertypen

In vrijwel alle onderzoeken worden gezinsfasen en verdienertypen onderscheiden. Tijdens et al. (1994) onderscheiden zes gezinsfasen. Gegeven hun relevantie voor deze scriptie worden hier alleen fase drie en vier uitgelicht. Dit zijn de gezinnen met een jongst thuiswonend kind jonger dan 4 jaar - fase drie - en de gezinnen met een jongst thuiswonend kind in de leeftijd van 4 tot en met 11 jaar - fase vier - (Tijdens et al., 1994: 23).

Tijdens et al. (2000) onderscheiden huishoudens naar het aantal verdienende gezinsleden (Tijdens et al., 2000: 11). Dit wordt verdienertypen genoemd. Naast één- en tweeverdieners worden binnen de laatstgenoemde categorie de dubbelverdieners (beide partners werken voltijd of in een grote deeltijdbaan van meer dan 30 uur) en de anderhalfverdieners (één partner, bijna altijd de man, werkt voltijd, en de andere partner heeft een deeltijdbaan van 30 uur of meer). Tenslotte worden verschillende levensfasen onderscheiden naar de fase van burgerlijke stand, het al of niet hebben van kinderen en het aantal kinderen in specifieke leeftijdscategorieën.

Voor deze scriptie is alleen het tweeloudergezin van belang, omdat hierin sprake is van één of meer thuiswonende kinderen. In de overige levensfasen ontbreekt ofwel de aanwezigheid van een partner, of zijn geen thuiswonende kinderen aanwezig. Uitsluitend bij een tweeloudergezin kan er, als gevolg van de aanwezigheid van twee partners in combinatie met thuiswonende kinderen, sprake zijn van verdeling van zorgtaken.

Tijdens et al. (1994) onderscheiden diverse allocatiestrategieën. Dit betreft de arbeidsverdeling tussen de partners, uitgedrukt als ieders aandeel in de totale tijd die het huishouden besteedt aan betaalde arbeid en aan zorgtaken. Dit wordt aangeduid met de begrippen kostwinnershuishoudens (man verricht 100 procent betaalde arbeid, vrouw 0 procent), anderhalfverdienershuishoudens (man verricht tussen de 50 en 100 procent betaalde arbeid en vrouw tussen de 0 en 50 procent) en tweeverdienershuishoudens (zowel man als vrouw verrichten 50 procent betaalde arbeid). Het anderhalfverdienershuishouden en het kostwinnershuishouden komen ook in de zogenaamde gewisselde variant voor, waarbij de

vrouw meer werkt dan de man (Tijdens et al., 1994: 26). De allocatie van zorgtaken wordt aangeduid met de termen symmetrie en asymmetrie. Een traditioneel huishouden (man verricht 0 procent zorgtaken, vrouw 100 procent), een asymmetrisch huishouden (man verricht tussen de 0 en 50 procent zorgtaken, vrouw tussen de 50 en 100 procent) en een symmetrisch huishouden (zowel man als vrouw verrichten 50 procent zorgtaken) worden daarbij onderscheiden. Het traditionele en asymmetrische huishouden komen ook in de gewisselde variant voor (Tijdens et al., 1994: 26).

De Jong en De Olde (1994) hebben een indeling gemaakt in drie categorieën paren. De eerste categorie traditionelen (50 procent) betrof paren waarbij de man voltijds werkt en de vrouw geen betaalde arbeid verricht. De tweede categorie anderhalfverdieners (37 procent) betrof paren waar de man voltijds werkt en de vrouw een deeltijdbaan van meestal minder dan 20 uur per week heeft. De derde categorie trendsetters (13 procent) betrof paren waarbij zowel de man als de vrouw in grote deeltijdbanen werken en de man dus een aandeel heeft in zorgtaken en de vrouw tenminste 24 uur per week betaalde arbeid verricht (De Jong en De Olde, 1994: 35; 198).

Een onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) van Keuzenkamp en Hooghiemstra (2000) onderscheidt qua verdienertypen de volgende categorieën. Eénverdieners (uitsluitend de man werkt, de vrouw niet) en tweeverdieners. Tweeverdieners worden verder onderverdeeld in kleine anderhalfverdieners (de man werkt fulltime en de vrouw heeft een deeltijdbaan van minder dan 12 uur per week) en grote anderhalfverdieners (de man werkt fulltime en de vrouw heeft een deeltijdbaan van meer dan 12 uur en minder dan 32 uur per week), half-om-halfverdieners (beiden hebben een deeltijdbaan) en dubbelverdieners (beide partners werken voltijds, meer dan 33 uur per week).

Door Tijdens et al. (2002) is naar verdienertype het onderscheid gemaakt in kostwinners (man werkt fulltime, vrouw heeft geen baan), tweeverdieners (beiden werken fulltime) en anderhalfverdieners (man werkt fulltime, vrouw werkt parttime). Fulltime wordt beschouwd als meer dan 30 uur per week en parttime als minder dan 30 uur per week (Tijdens et al., 2002: 19).

Door Knijn en Van Wel (2001) en Van der Lippe et al. (2003) worden de basale begrippen inzake gezinsfasen en verdienertypen niet nader gedefinieerd.

2.3 Onderzoeken over tijdsbesteding naar urenverdeling

Aan een onderzoek naar tijdsbesteding (Tijdens et al., 1994), maar ook met aandacht voor de perceptie van de partner ten aanzien van de tijdsbesteding, verleenden meer dan 25.000 respondenten medewerking. Zij vulden de vragenlijst niet alleen voor zichzelf in, maar ook voor hun partner. Hierdoor werd het mogelijk op huishoudniveau te analyseren, maar ontstond ook inzicht in de perceptie van de partner ten aanzien van de taakverdeling. Alle respondenten hadden een partner. Er werden vragen gesteld over de huishoudenssituatie, de arbeidssituatie van de partners, het gebruik van kinderopvang, het inkomen van beide partners en de tijdsbesteding per dag en per week.

De arbeidsverdeling tussen partners, uitgedrukt als het aandeel van beide partners in de totale tijd die het huishouden besteedt aan betaalde arbeid en zorgtaken, zijn in geen van de onderscheiden gezinsfasen symmetrisch, maar het minst in huishoudens met jonge kinderen (Tijdens et al., 1994: 119). In gezinnen met een jongst thuiswonend kind jonger dan 4 jaar is de meest voorkomende strategie de kostwinnersstrategie. In gezinnen met een jongst thuiswonend kind tussen de 4 en 11 jaar komt ook de anderhalfverdienersstrategie voor. In beide typen gezinnen is sprake van een asymmetrisch huishouden op het gebied van de verdeling van zorgtaken. Verder blijkt dat de tijdsbesteding van de vrouw veel meer reageert op de omstandigheden in het gezin dan dat van de man. Vrouwen met jonge kinderen werken minder uren op de arbeidsmarkt en besteden meer tijd aan zorgtaken. Mannen met jongere kinderen gaan zelfs meer uren betaald werken (Tijdens et al., 1994: 123).

Een ander tijdsbestedingsonderzoek geeft inzicht in de economische en sociologische processen die in de maatschappij een rol spelen bij de keuzes die huishoudens maken over hun zorgtaken (Tijdens et al., 2000). Twee vragen staan in dit onderzoek centraal, namelijk in welke mate huishoudelijk werk en de zorg voor kinderen wordt herverdeeld in Nederlandse huishoudens en in welke mate ze uitbesteed wordt. Vier strategieën van huishoudens zijn onderzocht: herverdeling van huishoudelijke arbeid tussen partners, monetarisering of aanschaf van huishoudelijke apparatuur, uitbesteding van huishoudelijk werk en uitbesteding van de zorg voor kinderen (Tijdens et al., 2000: 9). Dit is gedaan in twee perspectieven. Het historisch perspectief, waarin veranderingen over de tijd zichtbaar zijn gemaakt, en het hedendaagse perspectief, waarin duidelijk wordt welke huishoudens welke strategieën gebruiken.

Door de onderzoekers is gebruik gemaakt van gegevens van het Tijdsbestedingsonderzoek, dat sinds 1975 om de vijf jaar is gehouden door het SCP. Het betreft hier het onderzoek van 1995. Respondenten registreerden hun tijdsbesteding gedurende twee dagen in een dagboek en

aanvullende informatie werd verzameld via interviews voor en na afloop van de tijdregistratie. Hierin participeerden 3.227 respondenten. Tevens is gebruik gemaakt van het Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek: een vierjaarlijks onderzoek door het SCP. Deze enquête bevat een uitgebreide vragenlijst over het huishouden en over de personen in het huishouden. Ook is per huishouden een mondeling interview gehouden met een volwassene. 6.421 huishoudens verleenden hieraan hun medewerking. Tot slot is gebruik gemaakt van het Arbeid en Zorg onderzoek, waarin met behulp van een telefonische enquête inzicht werd verkregen in de beslissingen die vrouwen namen over de zorg voor hun kinderen, over hun huishouding en over hun betaalde arbeid (Tijdens et al., 2000: 14).

In historisch perspectief wordt geconstateerd dat vanaf 1975 het aantal gehuwde paren met kinderen sterk is afgenomen. Ook is het gemiddelde kindertal in huishoudens gedaald. Daarnaast is het tweeverdienerschap gewoon geworden. Eind jaren negentig is zeven op de tien paren tweeverdieners (Tijdens et al., 2000: 86). De herverdeling van huishoudelijke- en gezinstaken tussen mannen en vrouwen is in de periode 1975 – 1995 minder ongelijk geworden. Vrouwen besteden in 1975 drie keer zoveel tijd dan mannen aan deze taken en in 1995 nog maar twee keer zoveel tijd. Echter, deze herverdeling is veroorzaakt omdat vrouwen minder tijd eraan zijn gaan besteden, niet omdat mannen zoveel meer zijn gaan doen. Wel is zichtbaar dat zowel mannen als vrouwen meer tijd zijn gaan besteden aan de zorg voor kinderen en minder aan huishoudelijk werk, vooral als er kinderen van 5 jaar of jonger zijn (Tijdens et al., 2000: 86). Vooral mannen besteden meer tijd aan kinderverzorging dan 25 jaar geleden.

In hedendaags perspectief is zichtbaar dat de herverdelingsstrategie van huishoudelijke arbeid met name voorkomt onder tweeverdieners. Het zijn echter vooral de huishoudens met kinderen waar de taken het meest ongelijk verdeeld zijn. Vrouwen besteden in de levensfase waarin er kinderen zijn meer tijd aan de huishouding en mannen meer aan betaalde arbeid (Tijdens et al., 2000: 87).

Door Breedveld et al. (2006) is gebruik gemaakt van het Tijdsbestedingsonderzoek van het SCP. Het betreft hier het onderzoek van 2005. Ten opzichte van het onderzoek van 2000 kregen mensen van 20 tot 65 jaar het in 2005 opnieuw drukker met hun verplichtingen (1,2 uur extra drukte per week). Hiervan komt 0,8 uur voor rekening van betaald werk. In het tijdsbeslag van zorgtaken deed zich geen noemenswaardige verandering voor (Breedveld et al., 2006: 13). De groeiende arbeidsinzet tussen 2000 en 2005 komt volledig op het conto van de vrouwelijke helft van de arbeidsdeelname (Breedveld et al. 2006: 15). Het anderhalfverdienersmodel, waarbij de vrouw in deeltijd werkt, is dominant onder partners met kinderen. Ten aanzien van

de verdeling van zorgtaken wordt geconstateerd dat er geen sprake is van een gelijke verdeling onder partners. Vrouwen zijn namelijk meer gaan werken, maar mannen zijn niet meer zorgtaken gaan verrichten. Sterker nog, vrouwen zijn twee maal zo lang met zorgtaken bezig dan mannen (Breedveld et al., 2006: 17, 18). Ten aanzien van tijdsdruk wordt geconcludeerd dat dit in huishoudens toeneemt door de groei van verplichtingen. Een groeiende aantal mannen en vrouwen moet betaald werk en zorgtaken zien te combineren. Vooral wanneer er zorg voor kleine kinderen in het spel is, vergt dat niet alleen tijd, maar ook coördinatie om de diverse verplichtingen in te plannen. Ondanks de toegenomen drukte zijn de gevoelens van gejaagdheid echter niet toegenomen, en weten ouders meer tijd voor hun kinderen vrij te maken (Breedveld et al., 2006: 56, 57).

2.3.1 Tijdsbesteding van mannen en vrouwen

Onderstaande tabellen geven weer hoe de tijdsbesteding aan zorgtaken van mannen en vrouwen eruitziet, weergegeven naar een tweetal persoonskenmerken: gezinsfase en opleidingsniveau.

Tabel 2-2. Tijdsbesteding naar persoonskenmerken (2003)

Onderwerpen	Mannen	Vrouwen	Lid van paar zonder kinderen	Lid van paar met kinderen
▪ Persoonlijke verzorging	41,5%	43,9%	43,5%	42,2%
▪ Verzorging van anderen	1,3%	2,4%	0,6%	3,1%
▪ Onderweg	4,3%	3,5%	3,7%	4,2%
▪ Betaald werk	14,4%	7,8%	10,0%	12,9%
▪ Onderwijs	2,3%	2,2%	0,8%	3,5%
▪ Huishoudelijke verplichtingen	7,5%	12,8%	11,3%	9,3%
▪ Vrijwilligerswerk	0,8%	0,6%	0,8%	0,7%
▪ Vrije tijd	26,3%	25,1%	27,5%	22,4%
▪ Overige of onbekende tijdsbesteding	1,7%	1,7%	1,8%	1,7%
▪ Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Bron: Statline CBS. Raadpleegdatum 27 juni 2008. Bewerking door auteur.

Tabel 2-3. Tijdsbesteding naar opleidingsniveau (2003)

Onderwerpen	basis- onderwijs	vbo	mavo, havo/ vwo 3-	havo/ vwo, mbo	hbo, universiteit	onbekend
▪ Persoonlijke verzorging	45,2%	42,9%	44,0%	41,7%	40,8%	41,4%
▪ Verzorging van anderen	1,0%	1,5%	1,4%	2,2%	2,4%	1,2%
▪ Onderweg	3,0%	2,9%	3,5%	4,2%	5,0%	4,0%
▪ Betaald werk	4,9%	9,7%	8,1%	13,7%	15,6%	8,8%
▪ Onderwijs	4,4%	1,0%	3,6%	1,3%	1,7%	0,1%
▪ Huishoudelijke verplichtingen	10,1%	12,0%	10,3%	10,4%	9,1%	6,9%
▪ Vrijwilligerswerk	0,4%	0,6%	1,0%	0,8%	0,8%	1,3%
▪ Vrije tijd	28,8%	27,7%	26,6%	24,1%	23,1%	34,2%
▪ Overige of onbekende tijdsbesteding	2,1%	1,7%	1,6%	1,6%	1,5%	2,1%
▪ Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Bron: Statline CBS. Raadpleegdatum 27 juni 2008. Bewerking door auteur.

Gegeven de CBS-data is het helaas niet mogelijk om het opleidingsniveau nader uit te splitsen naar geslacht. Het percentage tijdsbesteding aan betaald werk is meegenomen om in de totaal telling op 100 procent uit te komen. De uitsplitsing in onderwerpen geeft inzicht in de diverse componenten. Zoals eerder in dit hoofdstuk al bleek, gaan onderzoekers op verschillende manieren om met de definitie van zorgtaken. De grote gemene deler heeft betrekking op 'verzorging van anderen' en 'huishoudelijke verplichtingen'.

Uit de tabellen 2.2 en 2.3 blijkt dat vrouwen ten opzichte van mannen meer tijd besteden aan persoonlijke verzorging (43,9 procent ten opzichte van 41,5 procent), verzorging van anderen (2,4 procent en 1,3 procent) en huishoudelijke verplichtingen (12,8 procent en 7,5 procent). Vrouwen hebben ook minder vrije tijd dan mannen (25,1 procent ten opzichte van 26,3 procent), waarbij verondersteld kan worden dat hiertussen een causaal verband bestaat. Bij het onderscheid naar gezinssituatie en opleidingsniveau zijn mannen en vrouwen samengevoegd, waardoor deze gegevens voor mannen en vrouwen apart ontbreken. Uit de gegevens blijkt dat het aandeel huishoudelijke verplichtingen relatief lager is in gezinnen met kinderen dan in gezinnen zonder kinderen (9,3 procent ten opzichte van 11,3 procent). Verzorging van anderen is daarentegen hoger (3,1 procent en 0,6 procent), evenals betaald werk (12,9 procent ten opzichte van 10 procent). Naar opleidingsniveau blijkt dat hoger opgeleiden ten opzichte van lager opgeleiden meer tijd kwijt zijn aan verzorging van anderen.

Dit geldt ook voor betaald werk, maar daarentegen weer niet voor huishoudelijke verplichtingen. Toch is het aandeel huishoudelijke verplichtingen bij hoger opgeleiden nog aanzienlijk. Vrije tijd is schaars bij hoger opgeleiden en neemt in omvang toe, naarmate het opleidingsniveau daalt.

2.4 Onderzoeken over tijdsbesteding naar perceptie

Een onderzoek van De Jong en De Olde (1994) richt zich specifiek op de verdeling van betaalde arbeid en zorgtaken tussen partners met jonge kinderen. Het onderzoek richt zich er niet in de eerste plaats op om een beschrijving te geven van de tijdsbesteding van partners met jonge kinderen, maar vooral op de vraag hoe de verdeling tot stand komt en wat de betekenis is van persoonlijke voorkeuren en wensen (De Jong en De Olde, 1994: 198). Het onderzoek is gedaan met behulp van een enquête onder 226 paren, aangevuld met in totaal 72 interviews. De onderzoekspopulatie bestond uit paren die kort geleden een kind hadden gekregen. Hierbij waren mannen en vrouwen met een hbo- of universitaire opleiding oververtegenwoordigd (De Jong en De Olde, 1994: 21). Het interessante aan dit onderzoek is het feit dat het onder partners is verricht. De meeste onderzoekers beschikken niet over deze specifieke data, zodat het niet mogelijk is om op gezinsniveau te analyseren.

Geconcludeerd wordt dat er, zowel bij vrouwen als bij mannen, een zeer duidelijke samenhang bestaat tussen de mate waarin de verdeling van arbeid en zorg wordt bepaald door opvattingen over rolverdeling en opvoeding. Bij vrouwen spelen opvattingen over haar eigen rol als ouder en over de wenselijkheid van kinderopvang een nog grotere rol bij het tot stand komen van de verdeling van arbeid en zorg dan bij mannen. De opvattingen van traditionele vrouwen over kinderopvang hebben een zeer bepalende rol gespeeld bij hun beslissing om met werken te stoppen en was derhalve niet ingegeven door het feit dat er met hun partner geen afspraken te maken waren over een andere verdeling. Zowel de man als de vrouw komt hierop uit, omdat ze zich in de traditionele rolverdeling kunnen vinden (De Jong en De Olde, 1994: 202). Er schuilt echter een valkuil in deze traditionele verdeling. Mannen met een voorkeur voor een deeltijdbaan, realiseren die voorkeur namelijk vaak niet meer op het moment dat hun partner met werken is gestopt of een kleine deeltijdbaan heeft. Dit maakt het voor vrouwen moeilijker om hun keuze te herzien en hierdoor treedt een ongelijkwaardige situatie op (De Jong en De Olde, 1994: 206). Bij de trendsetters benadrukken vooral de vrouwen het belang dat betaald werk voor hen heeft. Zowel de man als de vrouw vinden het daarbij beiden belangrijk dat de zorg voor de kinderen wordt gedeeld. Opvattingen en wensen van de vrouw vormt een belangrijke impuls voor de totstandkoming van het trendsettersarrangement. Soms is het ontbreken van kinderopvang een reden om te stoppen met werken, maar de houding ten opzichte van kinderopvang is meer bepalend voor de

beslissing om te stoppen dan de beschikbaarheid ervan (De Jong en De Olde, 1994: 203).

Door het SCP is met behulp van een vragenlijst op huishoudniveau onderzoek verricht naar de taakverdeling tussen partners (Keuzenkamp en Hooghiemstra, 2000). In dit onderzoek staat de vraag centraal hoe betaalde arbeid verdeeld is. De verdeling van onbetaalde arbeid wordt als de tegenhanger daarvan beschouwd. Ondanks het feit dat betaalde arbeid de hoofdmoot vormt, wordt er over de verdeling van zorgtaken wel degelijk interessante dingen gezegd. In de eerste plaats wordt geconstateerd dat het aantal tweeverdieners onder paren nog steeds toeneemt, maar dat er echter geen sprake is van een gelijke taakverdeling tussen partners. Parallel daaraan nemen vrouwen het grootste deel van de zorg voor kinderen en huishouden voor hun rekening. Er wordt ingegaan op achtergronden die een rol spelen bij de keuze voor een bepaalde verdeling van taken en die ertoe leiden dat er in de praktijk meer sprake is van ongelijkheid dan partners wellicht zouden wensen (Keuzenkamp en Hooghiemstra, 2000: 1). Zo blijken leeftijd, opleidingsniveau van de vrouw en gezinsfase een rol te spelen bij de kans om tot een bepaald verdienertype te behoren (Keuzenkamp en Hooghiemstra, 2000: 9 e.v.).

Ook is er aandacht voor de percepties die partners hebben ten aanzien van hun eigen aandeel, gekoppeld aan de feitelijke verdeling. De onderzoekers stellen namelijk, mede op basis van andere onderzoeken, dat de gewenste verdeling van betaalde arbeid tussen partners meestal gelijkmatiger is dan de feitelijk gerealiseerde. Daarbij is het zelden zo dat paren, en dan vooral paren met kinderen, de voorkeur geven aan een symmetrische taakverdeling. Gemiddeld gesproken willen vrouwen grotere banen dan zij nu hebben en mannen kleinere (Keuzenkamp en Hooghiemstra, 2000: 15). Ten aanzien van het aandeel in huishoudelijke en zorgtaken blijken zowel mannen als vrouwen rooskleuriger te oordelen over hun eigen aandeel dan over het aandeel van de ander. Tevens overschatten beiden seksen hun eigen aandeel in het huishouden. In tweeverdienershuishoudens verschillen partners iets meer van mening over de verdeling van huishoudelijke en zorgtaken dan partners in alleenverdienershuishoudens (Keuzenkamp en Hooghiemstra, 2000: 47).

Een ander perceptieonderzoek dat zich richt op de vraag waarom mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen tot een bepaald type verdeling komen en in hoeverre dit aansluit bij hun voorkeuren is gedaan door Knijn en Van Wel (2001). De centrale vraag van dit onderzoek is: Welke gezinsinterne en gezinsexterne factoren beïnvloeden - in onderlinge samenhang bezien - de arbeidsparticipatie van moeders met jonge kinderen, de (on)betaalde arbeidsverdeling met hun partner, de uitbesteding van gezinstaken, hun welbevinden en veranderingswensen op het gebied van arbeid en zorg (Knijn en Van Wel, 2001: 20)? De arbeidsparticipatie van de vrouw staat dus centraal en twee clusters van verklaringen worden

hiervoor onderscheiden. Als eerste *gezinsinterne factoren* die vrouwen ervan weerhouden of stimuleren om een met mannen vergelijkbare positie op de arbeidsmarkt in te nemen. Als tweede *gezinsexterne factoren* die de arbeidsparticipatie van vrouwen belemmeren of bevorderen, gegeven hun positie in het gezin (Knijn en Van Wel, 2001: 15). Onder 1.285 vrouwen met partner en kinderen onder de twaalf jaar is onderzoek verricht door middel van een vragenlijst. Deze bestond uit de onderdelen achtergrondkenmerken, economische zelfstandigheid, leefsituatie (zorgen en werken), kinderopvang, verdeling zorg- en arbeidstaken, veranderingswensen en betaald werk: belemmeringen. Een gedeelte van de vragen betrof de verdeling van de gezinstaken: betaald werk, zorgen voor kind(eren) en huishoudelijk werk. Niet alleen kon aangegeven worden wie meer doet, maar ook hoe tevreden de respondent hierover is (Knijn en Van Wel, 2001: 31).

Met behulp van een conceptueel model is door Knijn en Van Wel (2001) inzichtelijk gemaakt welke variabelen van invloed zijn op het verschil tussen de wekelijkse arbeidsduur van vrouwen en die van hun partners. Ook is met dit model inzichtelijk gemaakt welke effecten hun arbeidsparticipatie opleveren (Knijn en Van Wel, 2001: 20). Hieruit blijkt dat arbeidsparticipatie van vrouwen tot stand komt onder invloed van: achtergrondkenmerken (zoals leeftijd, etniciteit, religie, opleiding vrouw, opleidingsverschil vrouw-man), de gezinsfase, de duur van de economische zelfstandigheid, gezondheid/ opvoeding, arbeidskansen, houding zorgen/ werken en afstemming van gezinstaken. De arbeidsparticipatie van vrouwen heeft vervolgens effect op: zorg en huishouden (verdeling zorg- en huishoudelijke taken), uitbesteding van taken, welbevinden, wensen arbeid, wensen zorgen/ huishouden, wensen uitbesteding (Knijn en Van Wel, 2001: 22).

Een combinatiemodel (fulltime werken tot het moederschap en daarna parttime blijven werken naast de zorg voor kinderen en huishouden) heeft zich in rap tempo tot het dominante patroon ontwikkeld. Het heeft echter in beperkte mate geleid tot een herverdeling van onbetaalde en betaalde arbeid tussen mannen en vrouwen (Knijn en Van Wel, 2001: 118). In 19 procent van de gevallen is uitsluitend de man kostwinner, in 6 procent werken beide ouders fulltime, in 9 procent werken beide ouders parttime en in 61 procent, veruit de grootste categorie, is er sprake van het anderhalfverdienersmodel: de ene ouder werkt 32 uur of minder, de ander fulltime; vrijwel altijd de man, behalve in 2 procent van de gevallen. Als het om de onderlinge verdeling van de gezinstaken (werken, zorgen en het huishouden doen) gaat, neemt tweederde (65 procent) van de vrouwen een gematigde positie in; 16 procent stelt zich traditioneel op en 18 procent modern. Ongeveer één op de drie moeders staat negatief tegenover kinderopvang of buitenschoolse opvang. Ten aanzien van fricties over de afstemming van gezinstaken vindt echter 72 procent dat het maken van afspraken met hun

partner prima verloopt. De netto arbeidsparticipatie wordt verrassend hoog genoemd: 70 procent werkt 12 uur of meer per week en nog eens 8 procent heeft een kleine deeltijdbaai van minder dan 12 uur per week (Knijn en Van Wel, 2001: 120).

De belangrijkste conclusie is dat het al dan niet gaan werken van vrouwen anno 2000 vooral te begrijpen is vanuit gezinsinterne factoren, voorkeuren, afwegingen en keuzes. Hoewel overwegend in deeltijd, vestigt zich daarbij wel het patroon van blijvende arbeidsparticipatie. Het anderhalfverdienersmodel biedt met name aan moeders de ruimte om voor een niet onaanzienlijk deel zelf voor de kinderen te blijven zorgen (Knijn en Van Wel, 2001: 124).

Met behulp van de Loonwijzer enquête 2001/02 (Tijdens et al., 2002) is onderzocht hoe mannen en vrouwen de combinatie van arbeid en zorg ervaren. De Loonwijzer is een onderzoek naar lonen van werkende vrouwen en mannen, waarin vragen gesteld worden over zes clusters van onderwerpen. Hierin zijn ook vragen gesteld over de combinatie van arbeid en zorg. In de rapportage Loonwijzers 2001/02 zijn de ingevulde vragenlijsten van 16.411 respondenten samengevoegd. In het onderzoek zijn de respondenten naar gezinsfase en naar verdienertype onderscheiden. Onder andere is de taakverdeling tussen partners inzichtelijk gemaakt, aan de hand van hun reacties op een vijftal stellingen. Deze hadden betrekking op het feit of partners vaak ruzie maken over de verdeling van de huishoudelijke taken, wie het meest verantwoordelijk is voor de huishouding, het proberen om de tijdsbesteding aan het huishouden te verminderen, de combinatie van werk en gezinsleven en de zwaarte hiervan. De meerderheid van de respondenten kan werk en gezinsleven goed combineren, maar de vrouwen kunnen het iets minder goed dan de mannen (65 procent om 68 procent). Vaak wordt gezegd dat de combinatie van arbeid en zorg zwaar is, waarbij het dan vooral over de zorg voor thuiswonende kinderen gaat. De cijfers laten zien dat het, tegen de verwachting in, de werknemers zonder partner en de werknemers zonder kinderen zijn, die arbeid en zorg niet goed kunnen combineren. Dit geldt zowel voor de mannen als de vrouwen (Tijdens et al., 2002: 22). Hoewel dit niet in het onderzoek terug te vinden is, kan hieruit worden afgeleid dat met 'zorg' in eerste instantie op huishoudelijke taken wordt gedoeld en niet op de zorg voor kinderen. Vrouwen die in deeltijd werken en een voltijds werkende partner hebben, zeggen veruit het meest dat ze arbeid en zorg goed kunnen combineren. Bezien naar gezinsfase zeggen vrouwen met een kind tot 12 jaar het meest dat ze arbeid en zorg goed kunnen combineren. Vrouwen in een anderhalfverdienershuishouden en mannen in een kostwinnershuishouden vinden de combinatie van arbeid en zorg het minst zwaar. Vrouwen in een tweeverdienershuishouden en mannen zonder partner vinden de combinatie het zwaarst. Bezien naar gezinsfase, zeggen vrouwen en mannen met een kind tot 12 jaar het meest dat ze de combinatie zwaar vinden (Tijdens et al., 2002: 22).

Tenslotte is gebruik gemaakt van een perceptieonderzoek van Van der Lippe, Jager en Kops (2003). Zij onderzochten in welke mate mannen en vrouwen in balans zijn tussen werk en privé en de mate waarin werk en zorg elkaar belemmeren. Dit wordt combinatiedruk genoemd (Van der Lippe et al., 2003: 5). Hypotheses zijn geformuleerd vanuit de verplichtingen en behoeften van het werk (uren betaalde arbeid en overwerk) en vanuit de privésituatie (huishoudelijke taken, gezinssituatie en werkende partner). De resultaten tonen aan dat mannen en vrouwen allebei inderdaad combinatiedruk ervaren, maar dat de redenen waarom verschillen tussen mannen en vrouwen. Bij mannen zorgt met name overwerk 's avonds voor combinatiedruk terwijl het bij vrouwen om overwerk in het weekend gaat. Voor de man geeft daarnaast een partner die bovendien veel uren werkt meer combinatiedruk, terwijl dit voor de vrouw juist niet het geval is. Vrouwen ondervinden vooral combinatiedruk door de aanwezigheid van kleine kinderen (Van der Lippe et al., 2003: 2). De onderzoekers trekken arbeid- en thuisgerelateerde factoren nadrukkelijk uit elkaar. De onderliggende theorie (Voydanoff in Van der Lippe et al., 2003: 6) is dat deze factoren op verschillende manieren invloed uitoefenen op de ervaren balans in arbeid en zorg. In de eerste plaats kunnen zij additief zijn (onafhankelijk van de thuissituatie beïnvloedt de arbeidssituatie de ervaren balans). In de tweede plaats kunnen ze echter ook mediërend zijn voor de andere situatie (de betaalde arbeidssituatie beïnvloedt via de thuissituatie de ervaren balans). In de derde plaats kan het om interactie gaan, waarin de thuissituatie versterkend of verzwakkend werkt voor de invloed van de werksituatie op de ervaren balans (Van der Lippe et al., 2003: 6). Geconcludeerd wordt dat de kenmerken van de thuissituatie en de werksituatie elkaar versterken in hun invloed op de ervaren balans in arbeid en zorg (Van der Lippe et al., 2003: 16). 1.007 respondenten tussen de 18 en 65 jaar verleenden medewerking. Enigszins vertekenend is het feit dat niet alle respondenten kinderen hadden en ook het feit dat de activiteiten van alle leden van het huishouden zijn meegenomen, niet alleen die van de partner.

2.5 Hoe hangt de tijdsbesteding aan zorgtaken van werkende mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen samen met hun opleidingsniveau?

Uit het onderzoek van De Jong en De Olde (1994) komt naar voren dat mannen en vrouwen binnen de groepen traditionelen, anderhalfverdieners en trendsetters wat persoonskenmerken betreft van elkaar verschillen in opleidingsniveau. Bij de traditionele paren heeft de vrouw relatief vaak een opleiding op lager of middelbaar niveau. Mannen blijven na de geboorte van een kind hun voltijdse baan uitoefenen, en worden meer dan voorheen vrijgesteld van zorgtaken. Vrouwen richten zich vanaf dan uitsluitend op zorgtaken. De anderhalfverdieners zijn middelbaar of hoger opgeleid. Beide partners richten zich na de geboorte van een kind op zowel betaalde arbeid als zorgtaken. Een belangrijk verschil is dat mannen een veel groter aandeel hebben in de betaalde arbeid en vrouwen een veel groter aandeel in de zorgtaken (De Jong en De Olde, 1994: 61). Bij de trendsetters heeft 90 procent van de mannen en 93 procent van de vrouwen een opleiding op hoger of academisch niveau. Bij trendsetters verandert het minste door de geboorte van een kind. Over de gehele linie ervaren zij wel meer druk, maar net als voorheen blijven zij gezamenlijk verantwoordelijk voor de zorgtaken. Wel treedt het effect op dat degene die minder uren betaalde arbeid verricht, meer uren gaat besteden aan zorgtaken (De Jong en De Olde, 1994: 62). Overigens behoren niet alle hoger opgeleiden tot de trendsetters. Van de vrouwen met een hogere opleiding heeft 23 procent een traditionele verdeling en is 41 procent anderhalfverdiener en 36 procent trendsetter. Van alle mannen met een opleiding op hoger niveau heeft 32 procent een traditionele verdeling, is 41 procent anderhalfverdiener en 27 procent trendsetter (De Jong en De Olde, 1994: 37).

Verder komt naar voren dat verschillen in opleiding, werkervaring en uurloon tussen de partners weinig zeggen over de verdeling van betaalde arbeid. Wel lijkt er een samenhang te bestaan tussen het aandeel van elk van de partners in betaalde arbeid en de inschatting van de loopbaankansen. Deels wordt dit door de partners zelf gecreëerd, omdat mannen een stevige positie op de arbeidsmarkt realiseren in de periode dat vrouwen zich richten op de binnenwereld (De Jong en De Olde, 1994: 202).

Door Knijn en Van Wel (2001) wordt geconcludeerd dat het opleidingsniveau van mannen en vrouwen weinig invloed heeft op de hoeveelheid tijd die aan zorgtaken wordt besteed. De meeste invloed hierop gaat uit van de omvang van de betaalde werkweek (naarmate er meer gewerkt wordt, wordt er minder aan zorgtaken gedaan) en de leeftijd van het jongste kind (Knijn en Van Wel, 2001: 14). Wel doen zich nog steeds duidelijke verschillen voor in de omvang van de arbeidsparticipatie van vrouwen met jonge kinderen naar opleidingsniveau. 54 procent van de laag opgeleide moeders werkt 12 uur of meer, tegenover 70 procent van de

middelbaar en 82 procent van de hoogopgeleide moeders. Hierbij hoort 44 procent van de laagopgeleide moeders tot het grote-anderhalf-verdienerstype (man werkt fulltime en vrouw werkt 12-32 uur), 57 procent van de middelbaar en 55 procent van de hoogopgeleide moeders (Knijn en Van Wel, 2001: 125).

Omdat de arbeidsparticipatie van lager opgeleide moeders met jonge kinderen achterblijft bij die van de middelbaar en hoger opgeleide moeders, is door Knijn en Van Wel bij een groep van 30 lager opgeleide werkende moeders interviews afgenomen om hun motivaties en voorkeuren te onderzoeken. Lager opgeleid is hier gedefinieerd als mavo of minder, middelbaar opgeleid als havo/vwo en hoger opgeleid als hbo of hoger (Knijn en Van Wel, 2001: 34). Uit het onderzoek blijkt dat het verschil in arbeidsparticipatie grotendeels verklaard kan worden door het feit dat de traditionele zorgcultuur bij lager opgeleide moeders dieper verankerd ligt dan bij hoger opgeleide moeders (Knijn en Van Wel, 2001: 201). Voor zowel hoger- als lager opgeleide moeders geldt echter dat arbeidsmarktbelemmeringen, zoals een gebrek aan geschikte banen en onvoldoende financiële vooruitgang, van weinig betekenis zijn bij de verklaring van hun arbeidsmarktgedrag. De lager opgeleide moeders maken juist goed gebruik van de krapte op de arbeidsmarkt, door eisen te stellen aan de omvang van de werkweek, aangepaste werktijden, etc. Kinderopvangfaciliteiten zijn geen grote hindernis meer voor vrouwen, al geldt voor lager opgeleide moeders dat zij er minder gebruik van maken omdat het duur is in verhouding tot het inkomen dat zij kunnen verdienen (Knijn en Van Wel, 2000: 201).

Knijn en Van Wel concluderen dat lager opgeleide moeders van jonge kinderen vaker in het verdienerstype van hun voorkeur leven, omdat voor hen het kostwinnerschap van hun partner niet omstreden is. In veel mindere mate dan bij hoger opgeleide moeders gaat hun voorkeur uit naar het combinatiescenario, waarbij vrouwen en mannen arbeid en zorg gelijk verdelen, combineren en een deel van de zorg uitbesteden. Knijn en Van Wel concluderen dat zich in Nederland een nieuw gezinstype heeft gevestigd: het anderhalfverdienersgezin, ten koste van het kostwinnersgezin. Alleen onder hoger opgeleide moeders leeft het ideaal van het half-om-halfverdienersgezin, maar zolang vaders niet meewerken en werkgevers nog weinig flexibel zijn over deeltijdwerk, zal dat gezinstype zich volgens hen niet veel verder ontwikkelen (Knijn en Van Wel, 2001: 202).

Uit het SCP-onderzoek (Keuzenkamp en Hooghiemstra, 2000) blijkt dat de verdeling van zorgtaken tussen partners gelijkwaardiger wordt naarmate hun beider opleidingsniveau stijgt. Het sterkst geldt dit echter voor paren zonder kinderen. De gelijkwaardiger verdeling is niet tot de verdienste van de man te rekenen, omdat dit vooral tot stand komt doordat vrouwen

minder tijd aan zorgtaken besteden en niet (of nauwelijks) doordat de man meer doet (Keuzenkamp en Hooghiemstra, 2000: 38). De verschillen tussen partners in zorgtaken hangt het sterkst samen met de gezinsfase en het verdienertype en in mindere mate met het opleidingsniveau (Keuzenkamp en Hooghiemstra, 2000: 40). Wel toont het onderzoek aan dat het uitmaakt of de vrouw al of niet hoog opgeleid is. Hoger opgeleide vrouwen hebben vaak een man die het werk veel meer prioriteit geeft dan zichzelf. Bij een middelbaar tot laag opleidingsniveau van de vrouw komt het relatief vaak voor dat de vrouw minder waarde hecht aan zorgtaken dan haar partner. Lager opgeleide vrouwen hebben vaker dan hoger opgeleide vrouwen een man die, net als zij, het werk ondergeschikt achten aan het gezin. Het opleidingsniveau van de man is van invloed op de mate waarin hij positief gestemd is over het werken van vrouwen, zelfs nog meer dan de vrouw zelf. Hoe lager opgeleid de man is, hoe positiever gestemd hij is over het werken van de vrouw. In huishoudens met een lager opgeleide man zijn de partners het vaak met elkaar eens dat het gezin belangrijker is dan werk (Keuzenkamp en Hooghiemstra, 2000: 114).

2.6 Hoe hangt de zwaarte die werkende mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen ervaren bij de combinatie van arbeid en zorg samen met hun opleidingsniveau?

Over de samenhang tussen de ervaren zwaarte bij de combinatie van arbeid en zorg en het opleidingsniveau is nog relatief weinig literatuur en onderzoek beschikbaar. Een verklaring hiervoor kan zijn dat mannen tot voor kort overwegend fulltime betaalde arbeid verrichtten, waardoor het combineren van arbeid en zorg een nog relatief nieuw verschijnsel is. Wel is uit de Loonwijzers 2001/02 (Tijdens et al., 2002) bekend dat vrouwen de combinatie van arbeid en zorg veel zwaarder vinden dan mannen. Omdat er in de Loonwijzers 2001/02 echter geen onderscheid is gemaakt naar opleidingsniveau, worden de resultaten op deze plaats achterwege gelaten.

Het onderzoek naar combinatiedruk laat zien dat mannen en vrouwen combinatiedruk ervaren, maar dat de redenen waarom -beschreven in paragraaf 2.4 - verschillen tussen beiden (Van der Lippe, Jager en Kops, 2003). Hoewel door de onderzoekers geen onderscheid naar opleidingsniveau is gemaakt, wordt wel gesteld dat een hogere opleiding meer combinatiedruk geeft. Als verklaring wordt aangegeven dat hoger opgeleiden in hun werk ambitieuzer zijn dan lager opgeleiden en daarom een zekere mate van combinatiedruk toelaten. Daarnaast geeft opleiding ook een indicatie van het niveau van werk aan (Van der Lippe et al., 2003: 13).

2.7 Hoe hangt de zwaarte die werkende mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen ervaren bij de combinatie van arbeid en zorg samen met hun tijdsbesteding

aan zorgtaken?

Uit de Loonwijzers 2001/02 (Tijdens et al., 2002) blijkt de verdeling van zorgtaken tussen partners van grote invloed. Wanneer vooral vrouwen hiervoor verantwoordelijk zijn, ervaren zij de combinatie van arbeid en zorg twee keer zo zwaar ten opzichte van vrouwen die de taken verdeeld hebben met hun partner. Tevens blijkt dat respondenten uit tweeverdienershuishoudens met een kind tot 12 jaar het vaakst ruzie hebben over de verdeling van zorgtaken. Vrouwen zeggen twee keer zo vaak als mannen dat ze hierover thuis ruzie hebben (Tijdens et al., 2002: 21).

Naar gezinsfase zeggen vrouwen met een kind tot 12 jaar het meest dat ze arbeid en zorg goed kunnen combineren. Vrouwen en mannen met een kind tot 12 jaar zeggen daarentegen het meest dat ze de combinatie van arbeid en zorg zwaar vinden. Vrouwen in een anderhalfverdienershuishouden en mannen in een kostwinnershuishouden vinden de combinatie van arbeid en zorg het minst zwaar. Vrouwen in een tweeverdienershuishouden vinden de combinatie het zwaarst (Tijdens et al., 2002: 22).

Uit het onderzoek van Van der Lippe et al. (2003) blijkt dat overwerk 's avonds *voor mannen* zorgt voor combinatiedruk van werk en privé. Dit is opmerkelijk, omdat er 's avonds minder zorgtaken zijn. Mogelijk verstoort overwerk voor mannen meer de balans tussen betaalde arbeid en vrije tijd dan de balans tussen arbeid en zorg (Van der Lippe et al., 2003: 13). Voor de man geeft ook een partner die veel uren werkt combinatiedruk. *Voor vrouwen* zorgt overwerk in het weekend en overwerk 's middags voor combinatiedruk van werk en privé. Dit kan verklaard worden door de hoeveelheid activiteiten die 's middags verricht moeten worden, zoals het halen van kinderen uit school en het voorbereiden van de maaltijd. De vrouw ondervindt geen combinatiedruk van een partner die veel uren werkt, maar wel door de aanwezigheid van kleine kinderen (Van der Lippe et al., 2003: 2). Voor mannen geldt dit laatste echter niet. Een harmonieuze relatie bij beiden zorgt voor meer balans in arbeid en zorg (Van der Lippe et al., 2003: 15).

Ondanks de wettelijke mogelijkheden kiezen paren in Nederland toch massaal voor het anderhalfverdienersmodel. Dit lijkt vooral ingegeven door de verhoogde combinatiedruk die mannen ervaren als hun vrouw meer uren werkt. Het blijft daarmee volgens de auteurs belangrijk dat de overheid inzet op het creëren van positieve beelden ten aanzien van de combinatie van arbeid en zorg door mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen (Van der Lippe et al., 2003: 16).

Op basis van het Tijdsbestedingsonderzoek 2005 (Breedveld et al., 2006) heeft het SCP in 2006

‘De tijd als spiegel’ gepubliceerd. Hieruit blijkt opmerkelijk genoeg dat tijdsdruk in uren (zowel van druk bezet zijn als van het combineren van taken) hooguit gedeeltelijk verantwoordelijk is voor gevoelens van gejaagdheid. Het ervaren van gejaagdheid zou deels meer een persoonskenmerk zijn, dan iets dat tot feitelijke tijdsdruk te herleiden is (Knulst in Breedveld et al., 2006: 26).

2.8 Conclusie literatuuronderzoek

Het aantal uren dat mannen en vrouwen besteden aan betaalde arbeid en aan zorgtaken lijkt te fungeren volgens het systeem van de communicerende vaten. Hoe meer tijd opgaat aan het één, des te minder tijd wordt er gestoken in het andere (De Jong en De Olde, 1994; Keuzenkamp en Hooghiemstra, 2000; Knijn en Van Wel, 2001). Zoals uit dit hoofdstuk is gebleken, is de combinatie van arbeid en zorgtaken al diverse malen onderzocht. Er is echter nauwelijks onderzoek gedaan naar de effecten van geslacht, gezinsfase en opleidingsniveau op de tijdsbesteding aan zorgtaken en de perceptie daarvan. Op deze leemte springt dit onderzoek in. De onderzoeksgroep bestaat uit werkende mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen. In dit onderzoek is gekozen voor een focus op zorgtaken en niet op arbeid. Omdat de respondenten in dit onderzoek *werkende* mannen en vrouwen zijn, is er wel een relatie met arbeid. Bovendien wordt gebouwd op het principe van arbeid en zorg als het systeem van de communicerende vaten, waardoor de factor arbeid uiteindelijk ook betrokken wordt in de conclusies van dit onderzoek.

3 Methode van onderzoek en analyse

In dit hoofdstuk staat de methode van onderzoek en analyse centraal. In paragraaf 3.1 wordt de probleemstelling met behulp van beschrijvende onderzoeksvragen nader toegespitst op het onderzoeksonderwerp. Tevens worden de hypothesen beschreven en wordt een conceptueel model gepresenteerd. Daarna worden de definities en centrale begrippen geoperationaliseerd. Paragraaf 3.2 beschrijft de onderzoekopzet en de verantwoording van de data die voor dit onderzoek gebruikt zijn. Tot slot worden in paragraaf 3.3 de onafhankelijke en afhankelijke variabelen beschreven.

3.1 Probleemstelling, onderzoeksvragen en hypothesen

In dit onderzoek staat de volgende probleemstelling centraal: Hoe wordt de tijdsbesteding aan zorgtaken en de perceptie daarvan beïnvloed door geslacht, gezinsfase en opleidingsniveau bij werkende mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen? In dit onderzoek worden zowel mannen als vrouwen onderling vergeleken in een schaal van laag naar hoog opgeleid en in twee categorieën gezinsfasen. De beantwoording van de probleemstelling vindt plaats met behulp van de volgende deelvragen en hypothesen.

Beschrijvende onderzoeksvragen

- Hoe ziet de tijdsbesteding aan zorgtaken eruit van werkende mannen en vrouwen met een partner en kinderen van 0 tot en met 3 jaar, gespecificeerd naar opleidingsniveau?
- Hoe ziet de tijdsbesteding aan zorgtaken eruit van werkende mannen en vrouwen met een partner en kinderen van 4 tot en met 12 jaar, gespecificeerd naar opleidingsniveau?
- Hoe percipiëren werkende mannen en vrouwen met een partner en kinderen van 0 tot en met 3 jaar hun tijdsbesteding aan zorgtaken, gespecificeerd naar opleidingsniveau?
- Hoe percipiëren werkende mannen en vrouwen met een partner en kinderen van 4 tot en met 12 jaar hun tijdsbesteding aan zorgtaken, gespecificeerd naar opleidingsniveau?

Hypothesen ten aanzien van tijdsbesteding

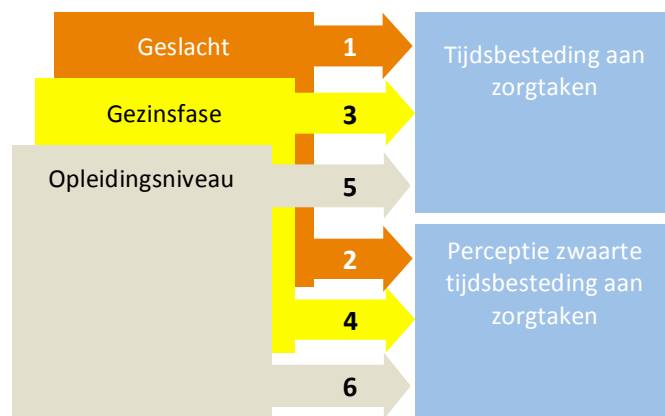
- Mannen besteden minder tijd aan zorgtaken dan vrouwen.
- Respondenten met kinderen in de leeftijd van 0 tot en met 3 jaar besteden meer tijd aan zorgtaken dan respondenten met kinderen in de leeftijd van 4 tot en met 12 jaar.

- Lager opgeleiden besteden minder tijd aan zorgtaken in vergelijking met respondenten uit de opleidingsniveaus hoog en midden.
- Hoger opgeleiden besteden meer tijd aan zorgtaken in vergelijking met respondenten uit de opleidingsniveaus laag en midden.

Hypothesen ten aanzien van perceptie

- Mannen ervaren minder zwaarte bij hun tijdsbesteding aan zorgtaken dan vrouwen.
- Respondenten met kinderen in de leeftijd van 0 tot en met 3 jaar ervaren meer zwaarte bij hun tijdsbesteding aan zorgtaken dan respondenten met kinderen in de leeftijd van 4 tot en met 12 jaar.
- Lager opgeleiden ervaren minder zwaarte bij hun tijdsbesteding aan zorgtaken in vergelijking met respondenten uit de opleidingsniveaus midden en hoog.
- Hoger opgeleiden ervaren meer zwaarte bij hun tijdsbesteding aan zorgtaken in vergelijking met respondenten uit de opleidingsniveaus midden en laag.

Figuur 3-1. Conceptueel model

3.1.1 Definities

Mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen

Mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen zijn in dit onderzoek gedefinieerd als werkende mannen en vrouwen die aan een partner verbonden zijn en tenminste één thuiswonend kind in de leeftijd van 0 tot en met 3 jaar of 4 tot en met 12 jaar hebben. Hierbij wordt opgemerkt dat er in de dataset gegevens van individuen, te weten werkende mannen en vrouwen, zijn opgenomen en niet van partners. Wel zijn in de dataset gegevens terug te vinden over de perceptie die deze individuen ten aanzien van hun partner hebben.

Gezinsfasen

Voor dit onderzoek is uitsluitend het tweeoudergezin, met thuiswonende kinderen van 0 tot en met 3 jaar en/of van 4 tot en met 12 jaar, van belang. Het éénoudergezin is buiten beschouwing gelaten, omdat er in deze gezinnen geen sprake kan zijn van een verdeling van zorgtaken tussen partners. Alleenwonenden en paren zonder kinderen zijn eveneens buiten beschouwing gelaten, omdat zij niet alle taken verrichten conform de definitie van zorgtaken in dit onderzoek.

Leeftijdscategorie

Het primaire selectie criterium op basis van leeftijd is gekoppeld aan de leeftijd van het kind. Gekozen is voor twee categorieën: kinderen in de leeftijd van 0 tot en met 3 jaar of kinderen in de leeftijd van 4 tot en met 12 jaar, omdat mannen en vrouwen met kinderen in deze leeftijdscategorie de grootste knelpunten in de combinatie van arbeid en zorg ervaren (Tijdens et al., 2002: 22). Voor de splitsing in twee leeftijdscategorieën is gekozen, omdat het al of niet hebben van schoolgaande kinderen naar verwachting verschil maakt, zowel in tijdsbesteding als in perceptie. Bewust is niet gekozen voor een selectie criterium gekoppeld aan de leeftijd van mannen en vrouwen, omdat de leeftijd waarop zij kinderen krijgen sterk kan variëren. Wel is de maximumleeftijd van de respondent gesteld op 65 jaar, vanwege het feit dat gepensioneerden met een bijbaan zijn uitgesloten van analyse.

Zorgtaken

Onder zorgtaken wordt huishoudelijke arbeid en de zorg voor thuiswonende kinderen van 0 tot en met 12 jaar verstaan (Tijdens et al., 2000).

Betaalde arbeid

Betaalde arbeid is in dit onderzoek gedefinieerd als alle arbeid die gedurende minimaal één uur per week betaald wordt verricht (Tijdens et al., 1994).

Werkenden

Met werkenden worden mannen en vrouwen bedoeld, die als werknemer deelnemen aan betaalde arbeid. Hierbij zijn zelfstandigen, studenten en ouderen (66 jaar of ouder) met een bijbaan niet in beschouwing genomen. Bij deze categorieën speelt de tijdsbesteding aan zorgtaken namelijk een andere rol, omdat studenten en ouderen overwegend geen zorg hoeven te dragen voor kinderen van 0 tot en met 12 jaar. Bij de categorie zelfstandigen speelt een andere problematiek als het gaat om de financiering van, veelal onbetaald, zorg- of ouderschapsverlof.

Opleidingsniveau

In dit onderzoek worden zowel mannen als vrouwen onderling vergeleken in een schaal van laag naar hoog opgeleid. Deze schaal bestaat uit de volgende categorieën:

- Laag: Basisschool/ VBO/ VMBO/ MAVO/ ULO
- Midden: HAVO/ MMS/ VWO/ HBS/ MBO
- Hoog: HBO/ WO

3.2 Data en selectie

De gegevens uit dit onderzoek zijn afkomstig van de Loonwijzer enquête. Sinds 2000 wordt via Internet een vragenlijst afgenomen aan werkenden over een zestal onderwerpen: beroep en opleiding, organisatie en werkplek, arbeidsgeschiedenis, arbeidsuren, arbeidscontract en lonen en een aantal persoonlijke vragen. In de laatstgenoemde categorie worden onder andere vragen gesteld over de tijdsbesteding aan zorgtaken. De resultaten van de vragenlijst zijn beschikbaar in een SPSS-dataset. Deze gegevens worden gebruikt om op de bovenvermelde onderzoeksvragen antwoord te geven en om bovenvermelde hypothesen te toetsen. Dit maakt het mogelijk om verbanden te leggen tussen de variabelen die voor dit onderzoek van zijn geselecteerd. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van de resultaten van de Loonwijzer 2004, waardoor er sprake is van een cross-sectioneel onderzoek. De respondenten zijn geselecteerd op basis van de criteria uit de onderstaande tabel.

Tabel 3-2. Selectiecriteria respondenten

Variabele label ¹	Variabele	Selectie criterium
▪ Living with partner	hhpartn1	Ja
▪ Living with one or more children	hhchild	Ja
▪ Current employment activity	contst	▪ 3: Family worker / working for family business ▪ 40: Employee
▪ Year of birth	YYBIRTH	>= 1938
▪ Year youngest child born	YYOCHLD	>= 1992 en <=2000 >=2001 en <=2004

Bron: Loonwijzer 2004, selectie werkenden met partner en kinderen tot en met 12 jaar.

¹ YYBIRTH >= 1938 AND SURVEYY = 2004 AND hhpartn1 = 1 AND hhchild = 1 AND ANY(contst, 3,40)
AND YYOCHLD >= 1992

Living with partner

Het selectie criterium 'living with partner' geeft aan dat de respondent tenminste samen moet wonen met een partner. De burgerlijke staat doet niet ter zake. Respondenten met een zogenaamde LAT- relatie worden vanwege dit samenlevingscriterium buiten beschouwing gelaten.

Living with one or more children

Deze variabele maakt inzichtelijk of de respondent thuiswonende kinderen heeft. Ten opzichte van de variabele 'children living at home', waaruit blijkt hoeveel kinderen er thuiswonend zijn, zijn in de dataset geen fouten geconstateerd.

Current employment activity

Zoals reeds aangegeven zijn werkenden de doelgroep van dit onderzoek. In de Loonwijzer enquête kunnen respondenten aangeven welk type werk zij verrichten. De variabele 'current employment activity' geeft hiertoe voorgedefinieerde antwoordmogelijkheden. De voor dit onderzoek relevante categorieën zijn in bovenstaande tabel vermeld. Verreweg het grootste deel van de respondenten valt overigens onder de categorie 'employee'.

Year of birth

Voor de leeftijd van de respondent is geen ondergrens geselecteerd. Door de eerder genoemde criteria vindt al een natuurlijke selectie plaats, vanwege de noodzaak van het samenleven met een partner en de aanwezigheid van thuiswonende kinderen. Wel is een bovengrens gehanteerd van 65 jaar. Zoals eerder vermeld zijn ouderen met een bijbaan namelijk uitgesloten van de onderzoeksgroep.

Year youngest child born

Dit criterium is ingevoerd, omdat de leeftijd van het jongste kind bepalend is voor de indeling in de leeftijdscategorie 0 tot en met 3 of de leeftijdscategorie 4 tot en met 12 jaar.

Als gevolg van deze selectiecriteria zijn er totaal 3492 respondenten.

3.3 Variabelen

Aan de hand van het geslacht, de gezinsfase en het opleidingsniveau wordt onderzocht of er verband bestaat tussen een aantal variabelen. In de onderstaande tabel zijn deze variabelen opgesomd.

Tabel 3-3. Relaties tussen variabelen

Relatienr.	Onafhankelijke variabelen	Afhankelijke variabelen
1	Geslacht	Tijdsbesteding aan zorgtaken
2	Geslacht	Perceptie zwaarte tijdsbesteding zorgtaken
3	Gezinsfase	Tijdsbesteding aan zorgtaken
4	Gezinsfase	Perceptie zwaarte tijdsbesteding zorgtaken
5	Opleidingsniveau	Tijdsbesteding aan zorgtaken
6	Opleidingsniveau	Perceptie zwaarte tijdsbesteding zorgtaken

Bron: Loonwijzer 2004, selectie werkenden met partner en kinderen tot en met 12 jaar.

3.3.1 Afhankelijke variabelen

Tijdsbesteding aan zorgtaken

Om de tijdsbesteding aan zorgtaken inzichtelijk te maken is gekozen voor de volgende variabelen:

- Hours for taking care of children
- How often rushing to bring children
- How often too late for getting children
- How often late at work due to domestic responsibilities

De eerstgenoemde variabele geeft inzicht in het daadwerkelijke aantal uren dat de respondent aan zorgtaken besteedt. De tweede en derde variabele geven een indicatie weer van de mate waarin de respondent zich moet haasten om zijn kinderen op tijd te brengen of te halen. De laatstgenoemde variabele laat zien in hoeverre er frictie is tussen de tijdsbesteding thuis en op het werk. Deze vier variabelen vormen tezamen het concept 'Tijdsbesteding aan zorgtaken'. Met behulp van factor- en betrouwbaarheidsanalyse is gecontroleerd dat er voldoende samenhang bestaat tussen deze vier variabelen. Waar dat nodig was, zijn de betreffende variabelen opnieuw gecodeerd naar een 0-1 schaal. Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de uitkomsten van de factor- en betrouwbaarheidsanalyse.

Tabel 3-4. Factor- en betrouwbaarheidsanalyse op indicatoren voor afhankelijke variabele tijdsbesteding aan zorgtaken

Nummer	Label variabele	Variabele	Initial	Extraction
1	Hours for taking care of children	SPARE06	1,000	,071
2	How often rushing to bring children	ddrun01	1,000	,731
3	How often too late for getting children	ddrun02	1,000	,709
4	How often late at work due to domestic responsibilities	ddrun11	1,000	,371

Total variance explained						
Nummer	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Totaal	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	1,88	47,06	47,06	1,88	47,06	47,06
2	1,00	24,99	72,05			
3	,77	19,29	91,34			
4	,35	8,66	100,00			

Case Processing Summary		N	%
Cases	Valid	2249	64,40%
	Excluded	1243	35,60%
	Total	3492	100,00%

Reliability statistics	Cronbachs Alpha	N of items
	,62	4

Bron: Loonwijzer 2004, selectie werkenden met partner en kinderen tot en met 12 jaar.

Uit de factoranalyse blijkt dat er een gemeenschappelijke dimensie is, met een eigenwaarde van 1,88 (criterium >1). Deze verklaart 47,06 procent van de variantie van alle variabelen. De Cronbachs Alpha van .62 toont de betrouwbaarheid aan (criterium >.60).

Door middel van de opdracht 'compute variable' zijn bovengenoemde variabelen samengevoegd tot de variabele 'tijdsbesteding aan zorgtaken'. In de onderstaande tabel is het

aantal valide cases weergegeven. De missing cases zijn eruit gefilterd², waardoor de analyses in hoofdstuk 4 uitsluitend met de valide cases zijn gedaan.

Tabel 3-5. Afhankelijke variabele tijdsbesteding aan zorgtaken

Label variabele	Variabele	Valide cases		Totaal
		M	V	
Tijdsbesteding aan zorgtaken	TB_cat	1431	779	2210

Bron: Loonwijzer 2004, selectie werkenden met partner en kinderen tot en met 12 jaar.

Perceptie zwaarte van tijdsbesteding aan zorgtaken

Op dezelfde wijze als bij het concept 'Tijdsbesteding aan zorgtaken' zijn ook hier vier relevante variabelen geselecteerd, te weten:

- Combining work and family is tough (hhwofato)
- Often arguments division household tasks (hhargume)
- Tries to reduce time to household tasks (hhtimere)
- Has insufficient time for household duties (hhshotim)

De zwaarte die respondenten ervaren bij hun tijdsbesteding aan zorgtaken blijkt onder andere uit de variabele 'combining work and family is tough'. Ook het feit of respondenten vaak ruziën over de verdeling van zorgtaken zegt iets over de ervaren zwaarte. De variabele 'often arguments division household tasks' maakt dit inzichtelijk. De variabele 'tries to reduce time to household tasks' geeft een indicatie van de wens om minder tijd aan huishoudelijke taken te besteden. De variabele 'has insufficient time for household duties', geeft weer hoe de respondent zijn tijdsbesteding ervaart. Deze vier variabelen vormen tezamen met concept 'Perceptie zwaarte tijdsbesteding zorgtaken'. Met behulp van factor- en betrouwbaarheidsanalyse is gecontroleerd dat er voldoende samenhang bestaat tussen deze vier variabelen. Waar dat nodig was, zijn de betreffende variabelen opnieuw gecodeerd naar een 0-1 schaal. Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de uitkomsten van de factor- en betrouwbaarheidsanalyse.

² YYBIRTH >= 1938 AND SURVEYY = 2004 AND hhpartn1 = 1 AND hhchild = 1 AND ANY(contst, 3,40) AND YYYOCHLD >= 1992 AND ~ MISSING(TB_cat) AND ~ MISSING(sex)

Tabel 3-6. Factor- en betrouwbaarheidsanalyse op indicatoren voor afhankelijke variabele perceptie zwaarte tijdsbesteding zorgtaken

Nummer	Label variabele	Variabele	Initial	Extraction
1	Combining work and family is tough	hhwofato	1,000	,640
2	Often arguments division household tasks	hhargume hhtimere	1,000 1,000	,386 ,325
3	Tries to reduce time to household tasks	hhshotim	1,000	,538
4	Has insufficient time for household duties			

Total variance explained						
Nummer	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Totaal	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	1,89	47,21	47,21	1,89	47,21	47,21
2	,84	20,98	68,19			
3	,77	19,33	87,52			
4	,50	12,49	100,00			

Case Processing Summary		N	%
Cases	Valid	2953	84,6%
	Excluded	539	15,4%
	Total	3492	100,0%

Reliability statistics	Cronbachs Alpha	N of items
	,63	4

Bron: Loonwijzer 2004, selectie werkenden met partner en kinderen tot en met 12 jaar.

Uit de factoranalyse blijkt dat er een gemeenschappelijke dimensie is, met een eigenwaarde van 1,89 (criterium >1). Deze verklaart 47,21 procent van de variantie van alle variabelen. De Cronbachs Alpha van .63 toont de betrouwbaarheid aan (criterium >.60).

Door middel van de opdracht 'compute variable' zijn bovengenoemde variabelen samengevoegd tot de variabele 'perceptie zwaarte tijdsbesteding zorgtaken'. In de

onderstaande tabel is het aantal valide cases weergegeven. De missing cases zijn eruit gefilterd³, waardoor de analyses in hoofdstuk 4 uitsluitend met de valide cases zijn gedaan.

Tabel 3-7. Afhankelijke variabele perceptie zwaarte tijdsbesteding zorgtaken

Label variabele	Variabele	Valide cases		Totaal
		M	V	
Perceptie zwaarte tijdsbesteding zorgtaken	Perc_cat	1869	1084	2953

Bron: Loonwijzer 2004, selectie werkenden met partner en kinderen tot en met 12 jaar.

Zoals aangegeven zijn de variabelen opnieuw gecodeerd naar een 0-1 schaal. Voor beide variabelen is vervolgens een indeling in categorieën gemaakt, oplopend in zwaarte. Vanwege de overzichtelijkheid is gekozen voor een driedeling, te weten 'gering (0,00 – 0,33), gemiddeld (0,34 – 0,66) en veel (0,67 – 1,00).

3.3.2 Onafhankelijke variabelen

Geslacht

De valide waarden van tijdsbesteding en perceptie worden in tabel 3.7 in eerste instantie weergegeven op basis van geslacht.

Opleidingsniveau

Vervolgens worden de valide waarden van tijdsbesteding en perceptie weergegeven op basis van geslacht en opleidingsniveau. In tabel 3.7 zijn de opleidingscategorieën met aantallen respondenten weergegeven.

Gezinsfase

Als laatst worden de valide waarden van tijdsbesteding en perceptie in tabel 3.7 weergegeven op basis van geslacht en gezinsfase. Zoals eerder is vermeld, wordt er onderscheid gemaakt in twee categorieën thuiswonende kinderen. De leeftijd van het jongste kind is bepalend voor de categorie gezinsfase waarin de respondent wordt ingedeeld.

³ YYBIRTH >= 1938 AND SURVEYY = 2004 AND hhpartn1 = 1 AND hhchild = 1 AND ANY(contst, 3,40) AND YYYOCHLD >= 1992 AND ~ MISSING(Perc_cat) AND ~ MISSING(sex)

In onderstaande tabel zijn de valide waarden per variabele en categorie weergegeven.

Tabel 3-8. Valide waarden onafhankelijke en afhankelijke variabelen

Geslacht	Tijdsbesteding	Perceptie
Man	1431	1869
Vrouw	779	1084
Totaal	2210	2953

Opleidingsniveau	Tijdsbesteding		Perceptie	
	Man	Vrouw	Man	Vrouw
Basisschool/ VBO/ VMBO/ MAVO/ ULO	246	158	346	215
HAVO/ MMS/ VWO/ HBS/ MBO	633	370	837	538
HBO/ WO	552	251	686	331
Totaal	1431	779	1869	1084

Gezinsfase	Tijdsbesteding		Perceptie	
	Man	Vrouw	Man	Vrouw
Kinderen 0 tot en met 3 jaar	587	274	755	393
Kinderen 4 tot en met 12 jaar	844	505	1114	691
Totaal	1431	779	1869	1084

Bron: Loonwijzer 2004, selectie werkenden met partner en kinderen tot en met 12 jaar.

4 Onderzoeksresultaten

De empirische resultaten van dit onderzoek staan in dit hoofdstuk centraal. De onderzoeksvragen worden beantwoord en de hypothesen worden getoetst. Beiden aan de hand van de SPSS-dataset Loonwijzer 2004. De selectiecriteria zijn, zoals in het vorige hoofdstuk aangegeven, werkende mannen en vrouwen met partner en kinderen tot en met 12 jaar.

4.1 Beantwoording beschrijvende onderzoeksvragen ten aanzien van tijdsbesteding

Beantwoording van de beschrijvende onderzoeksvragen geeft inzicht in de daadwerkelijke tijdsbesteding van werkende mannen en vrouwen met partner en kinderen tot en met 12 jaar.

Hoe ziet de tijdsbesteding aan zorgtaken eruit van werkende mannen en vrouwen met een partner en kinderen van 0 tot en met 3 jaar, gespecificeerd naar opleidingsniveau?

Door middel van een kruistabel wordt het concept 'tijdsbesteding aan zorgtaken' gespecificeerd naar geslacht, opleidingsniveau en gezinsfase met kinderen van 0 tot en met 3 jaar.

*Tabel 4-1. Kruistabel tijdsbesteding aan zorgtaken * gezinsfase * opleidingsniveau * geslacht (rij percentage, N = 2210).*

		Tijdsbesteding aan zorgtaken in drie categorieën			
		Gering 0,00 - 0,33	Gemiddeld 0,34 - 0,66	Veel 0,67 - 1,00	Totaal
Vrouwen	Kinderen				
	Basisschool/ VBO/ VMBO/ MAVO/ ULO	81,0%	14,3%	4,8%	100,0%
	0 tot en met				
	3 jaar				
	HAVO/ MMS/ HBS/ VWO/ MBO	63,6%	29,7%	6,8%	100,0%
	HBO/ WO	57,9%	39,5%	2,6%	100,0%
	Totaal	63,9%	31,4%	4,7%	100,0%

Mannen		Tijdsbesteding aan zorgtaken in drie categorieën			
		Gering 0,00 - 0,33	Gemiddeld 0,34 - 0,66	Veel 0,67 - 1,00	Totaal
Kinderen	Basisschool/ VBO/ VMBO/ MAVO/ ULO	89,6%	9,1%	1,3%	100,0%
0 tot en met 3 jaar	HAVO/ MMS/ HBS/ VWO/ MBO	86,6%	13,4%	0,0%	100,0%
	HBO/ WO	77,2%	22,0%	0,8%	100,0%
	Totaal	83,1%	16,4%	0,5%	100,0%

Bron: Loonwijzer 2004, selectie werkenden met partner en kinderen tot en met 12 jaar.

De invloed van het geslacht op de tijdsbesteding aan zorgtaken is groot. Mannen besteden veel minder tijd aan zorgtaken dan vrouwen. In de categorie 'gemiddeld' scheelt het zelfs bijna de helft (31,4 procent vrouwen versus 16,4 procent mannen).

De invloed van het opleidingsniveau bij de vrouwen laat zien dat hoger opgeleide vrouwen meer tijd besteden aan zorgtaken: 39,5 procent van HBO/ WO heeft een gemiddelde tijdsbesteding, dit neemt af naarmate het opleidingsniveau lager is. Lager opgeleide vrouwen besteden het minste tijd (81,0 procent gering).

De invloed van het opleidingsniveau bij mannen laat zien dat hoger opgeleide mannen iets meer tijd besteden aan zorgtaken (22,0 procent gemiddeld). Lager opgeleide mannen besteden het minste tijd (89,6 procent gering).

Hoe ziet de tijdsbesteding aan zorgtaken eruit van werkende mannen en vrouwen met een partner en kinderen van 4 tot en met 12 jaar, gespecificeerd naar opleidingsniveau?

Door middel van een kruistabel wordt het concept 'tijdsbesteding aan zorgtaken' gespecificeerd naar geslacht, opleidingsniveau en gezinsfase met kinderen van 4 tot en met 12 jaar.

*Tabel 4-2. Kruistabel tijdsbesteding aan zorgtaken * gezinsfase * opleidingsniveau * geslacht (rij percentage, N = 2210).*

Vrouwen		Tijdsbesteding aan zorgtaken in drie categorieën			
		Gering 0,00 - 0,33	Gemiddeld 0,34 - 0,66	Veel 0,67 - 1,00	Totaal
Kinderen	Basisschool/ VBO/ VMBO/ MAVO/ ULO	85,3%	14,7%	0,0%	100,0%
4 tot en met 12 jaar	HAVO/ MMS/ HBS/ VWO/ MBO	82,9%	16,3%	0,8%	100,0%
	HBO/ WO	62,0%	36,5%	1,5%	100,0%
	Totaal	77,8%	21,4%	0,8%	100,0%

Mannen		Tijdsbesteding aan zorgtaken in drie categorieën			
		Gering 0,00 - 0,33	Gemiddeld 0,34 - 0,66	Veel 0,67 - 1,00	Totaal
Kinderen	Basisschool/ VBO/ VMBO/ MAVO/ ULO	93,5%	6,5%	0,0%	100,0%
4 tot en met 12 jaar	HAVO/ MMS/ HBS/ VWO/ MBO	94,0%	6,0%	0,0%	100,0%
	HBO/ WO	90,0%	9,6%	0,3%	100,0%
	Totaal	92,4%	7,5%	0,1%	100,0%

Bron: Loonwijzer 2004, selectie werkenden met partner en kinderen tot en met 12 jaar.

In de gezinsfase met kinderen van 4 tot en met 12 jaar is de invloed van het geslacht nog groter. In de categorie 'gemiddeld' besteden vrouwen zelfs bijna drie keer zoveel tijd aan zorgtaken (21,4 procent) dan mannen (7,5 procent).

Bij vrouwen is de invloed van het opleidingsniveau ook weer aanwezig. In de categorie 'gemiddeld' is de hoogste score wederom bij hoogste opleidingscategorie (36,5 procent). Bij de mannen is dit effect minder sterk dan in de vorige gezinsfase. Vrijwel alle mannen, ongeacht opleidingsniveau, hebben een geringe tijdsbesteding aan zorgtaken.

4.2 Beantwoording beschrijvende onderzoeksvragen ten aanzien van perceptie

De beantwoording van de beschrijvende onderzoeksvragen geeft inzicht in de daadwerkelijke perceptie van de tijdsbesteding aan zorgtaken van werkende mannen en vrouwen met partner en kinderen tot en met 12 jaar.

Hoe percipiëren werkende mannen en vrouwen met een partner en kinderen van 0 tot en met 3 jaar hun tijdsbesteding aan zorgtaken, gespecificeerd naar opleidingsniveau?

Door middel van een kruistabel wordt het concept 'perceptie zwaarte tijdsbesteding aan zorgtaken' gespecificeerd naar geslacht, opleidingsniveau en gezinsfase met kinderen van 0 tot en met 3 jaar.

*Tabel 4-3. Kruistabel perceptie zwaarte tijdsbesteding aan zorgtaken * gezinsfase * opleidingsniveau * geslacht (rij percentage, N = 2953).*

		Perceptie zwaarte tijdsbesteding aan zorgtaken in drie categorieën			
		Gering 0,00 - 0,33	Gemiddeld 0,34 - 0,66	Veel 0,67 - 1,00	Totaal
Vrouwen					
Kinderen 0 tot en met 3 jaar	Basisschool/ VBO/ VMBO/ MAVO/ ULO	40,4%	28,1%	31,6%	100,0%
	HAVO/ MMS/ HBS/ VWO/ MBO	48,4%	23,7%	28,0%	100,0%
	HBO/ WO	38,7%	31,3%	30,0%	100,0%
	Totaal	43,5%	27,2%	29,3%	100,0%

		Perceptie zwaarte tijdsbesteding aan zorgtaken in drie categorieën			
		Gering 0,00 - 0,33	Gemiddeld 0,34 - 0,66	Veel 0,67 - 1,00	Totaal
Mannen					
Kinderen 0 tot en met 3 jaar	Basisschool/ VBO/ VMBO/ MAVO/ ULO	69,4%	16,2%	14,4%	100,0%
	HAVO/ MMS/ HBS/ VWO/ MBO	66,9%	21,0%	12,0%	100,0%
	HBO/ WO	70,0%	19,5%	10,5%	100,0%
	Totaal	68,5%	19,7%	11,8%	100,0%

Bron: Loonwijzer 2004, selectie werkenden met partner en kinderen tot en met 12 jaar.

De invloed van het geslacht is in deze gezinsfase redelijk groot. De vrouwen scoren beduidend hoger op de categorie 'veel' (29,3 procent tegen 11,8 procent van de mannen). Op de categorie 'gering' scoren de mannen het hoogst (68,5 procent tegen 43,5 procent van de vrouwen).

De invloed van het opleidingsniveau speelt bij de vrouwen een ondergeschikte rol. De scores wijken tussen de opleidingscategorieën onderling namelijk niet sterk af. Wat wel opvalt, is dat de vrouwen in de middelste opleidingscategorie de minste zwaarte ervaren (48,4 procent in categorie ‘gering’).

Bij de mannen is de invloed van het opleidingsniveau ook niet groot. Hier geldt wel dat, naarmate het opleidingsniveau hoger is, de perceptie van de zwaarte enigszins afneemt. Sterk lijkt dit verband echter niet.

Hoe percipiëren werkende mannen en vrouwen met een partner en kinderen van 4 tot en met 12 jaar hun tijdsbesteding aan zorgtaken, gespecificeerd naar opleidingsniveau?

Door middel van een kruistabel wordt het concept ‘perceptie zwaarte tijdsbesteding aan zorgtaken’ gespecificeerd naar geslacht, opleidingsniveau en gezinsfase met kinderen van 4 tot en met 12 jaar.

*Tabel 4-4. Kruistabel perceptie zwaarte tijdsbesteding aan zorgtaken * gezinsfase * opleidingsniveau * geslacht (rij percentage, N = 2953).*

Vrouwen		Perceptie zwaarte tijdsbesteding aan zorgtaken in drie categorieën			
		Gering 0,00 - 0,33	Gemiddeld 0,34 - 0,66	Veel 0,67 - 1,00	Totaal
Kinderen	Basisschool/ VBO/ VMBO/ MAVO/ ULO	53,8%	17,7%	28,5%	100,0%
4 tot en met 12 jaar	HAVO/ MMS/ HBS/ VWO/ MBO	53,4%	23,9%	22,7%	100,0%
	HBO/ WO	42,0%	27,6%	30,4%	100,0%
	Totaal	50,5%	23,4%	26,0%	100,0%

Mannen		Perceptie zwaarte tijdsbesteding aan zorgtaken in drie categorieën			
		Gering 0,00 - 0,33	Gemiddeld 0,34 - 0,66	Veel 0,67 - 1,00	Totaal
Kinderen	Basisschool/ VBO/ VMBO/ MAVO/ ULO	76,6%	15,3%	8,1%	100,0%
4 tot en met 12 jaar	HAVO/ MMS/ HBS/ VWO/ MBO	76,5%	15,6%	7,9%	100,0%
	HBO/ WO	70,7%	19,5%	9,8%	100,0%
	Totaal	74,4%	17,0%	8,6%	100,0%

Bron: Loonwijzer 2004, selectie werkenden met partner en kinderen tot en met 12 jaar.

Ook in deze gezinsfase is de invloed van het geslacht relatief groot. Het percentage vrouwen dat de minste zwaarte ervaart is 50,5 procent, terwijl dit bij de mannen bijna driekwart van de respondenten betreft (74,4 procent). De meeste zwaarte wordt ervaren door een kwart van de vrouwen (26 procent) en het minst door mannen (8,6 procent).

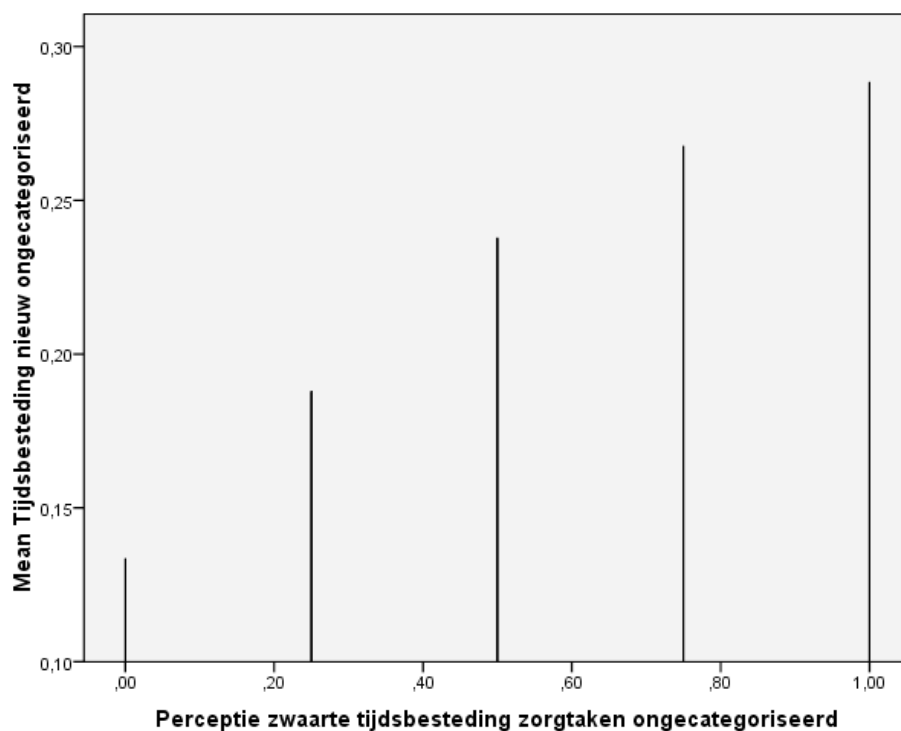
In deze gezinsfase geldt voor alle opleidingsniveaus dat, zowel mannen als vrouwen, minder zwaarte ervaren. Alleen bij de HBO/ WO opgeleide mannen is er geen verschil ten opzichte van de vorige gezinsfase. Bij de andere opleidingscategorieën, ook bij de vrouwen, is er sprake van een hogere score op 'gering'. Bij de mannen zijn in alle opleidingscategorieën het aantal respondenten dat veel zwaarte ervaart een stuk lager. Bij de vrouwen is het verschil een stuk minder groot. Het verschil is het kleinst bij de hoogst opgeleide mannen (9,8 procent in deze gezinsfase ten opzichte van 10,5 procent in de vorige gezinsfase) en bij de hoogst opgeleide vrouwen (30,4 procent in deze gezinsfase ten opzichte van 30,0 procent in de vorige gezinsfase).

4.3 Toetsing hypothesen

Om het effect van geslacht, opleidingsniveau en gezinsfase op tijdsbesteding en perceptie te meten is gebruik gemaakt van multivariate regressieanalyse. Om de regressie uit te kunnen voeren zijn de variabelen, waar nodig, omgecodeerd tot 0-1 schalen. De variabele 'opleidingsniveau', die oorspronkelijk uit drie categorieën bestond, is opgesplitst in twee nieuwe variabelen, te weten: 'opleiding laag (1) versus midden en hoog (0)' en 'opleiding hoog (1) versus midden en laag (0)'. Met de uitkomsten van de multivariate regressieanalyse zijn de hypothesen getoetst.

Alvorens de hypothesen ten aanzien van tijdsbesteding en perceptie afzonderlijk te toetsen, is eerst gekeken naar de correlatie tussen tijdsbesteding en perceptie. Hierbij is de volgende hypothese opgesteld: Naarmate er meer tijd besteed wordt aan zorgtaken, wordt er meer zwaarte ervaren. Onderstaand staafdiagram geeft inzicht in het verband.

Staafdiagram 4-5. Correlatie tijdsbesteding en perceptie (Pearson correlation.335, sig.,000).

Bron: Loonwijzer 2004, selectie werkenden met partner en kinderen tot en met 12 jaar.

Het staafdiagram geeft weer dat naarmate er meer tijd besteed wordt aan zorgtaken er sprake is van meer zwaarte. In één oogopslag is te zien dat de hypothese bevestigd wordt.

4.4 Hypothesen ten aanzien van tijdsbesteding aan zorgtaken

Onderstaande tabel geeft de uitkomsten van de regressieanalyse weer. Op basis daarvan worden de vier onderstaande hypothesen ten aanzien van tijdsbesteding getoetst.

Tabel 4-6. Regressieanalyse van tijdsbesteding aan zorgtaken verklaard uit geslacht, opleidingsniveau en gezinsfase (methode ENTER).

Variabele	B
Geslacht <i>vrouw = 0, man = 1</i>	-,085***
Gezinsfase <i>kinderen 0 tot en met 3 jaar = 0</i> <i>kinderen 4 tot en met 12 jaar = 1</i>	-,054***
Opleiding laag versus midden en hoog <i>midden en hoog = 0</i> <i>laag = 1</i>	-,018*
Opleiding hoog versus midden en laag <i>midden en laag = 0</i> <i>hoog = 1</i>	,045***
Verklaarde variantie R ²	,117
N	2209
F	73,10 ***
* p < 0.05, ** p < 0.01, *** p < 0.001	

Bron: Loonwijzer 2004, selectie werkenden met partner en kinderen tot en met 12 jaar.

Mannen besteden minder tijd aan zorgtaken dan vrouwen.

De samenhang tussen mannen en hun tijdsbesteding aan zorgtaken is negatief (-,085).

Mannen besteden dus minder tijd aan zorgtaken dan vrouwen. De gevonden samenhang is significant, waardoor deze hypothese kan worden bevestigd.

Respondenten met kinderen in de leeftijd van 0 tot en met 3 jaar besteden meer tijd aan zorgtaken dan respondenten met kinderen in de leeftijd van 4 tot en met 12 jaar.

De negatieve samenhang (-,054) geeft aan dat respondenten met kinderen in de leeftijd van 4 tot en met 12 jaar minder tijd aan zorgtaken besteden dan respondenten met kinderen in de leeftijd van 0 tot en met 3 jaar. De samenhang is significant, waardoor de hypothese wordt bevestigd.

Lager opgeleiden besteden minder tijd aan zorgtaken in vergelijking met respondenten uit de opleidingsniveaus hoog en midden.

Er blijkt een negatieve samenhang tussen een laag opleidingsniveau en tijdsbesteding aan zorgtaken. Hieruit kan worden geconcludeerd dat lager opgeleiden, in vergelijking tot

respondenten uit de niveaus midden en hoog inderdaad minder (-,018) tijd besteden aan zorgtaken. Er is sprake van een significante samenhang, waardoor de hypothese kan worden bevestigd.

Hoger opgeleiden besteden meer tijd aan zorgtaken in vergelijking met respondenten uit de opleidingsniveaus laag en midden.

Uit bovenstaande tabel blijkt een positieve samenhang tussen een hoog opleidingsniveau en tijdsbesteding. Hoger opgeleiden besteden in vergelijking tot de respondenten uit de niveaus midden en laag dus,045 meer tijd aan zorgtaken. Ook hier is sprake van een significante samenhang, waardoor deze hypothese kan worden bevestigd.

Weliswaar is geen van de gevonden effecten zeer sterk. Door de significantie is echter wel duidelijk dat de richting van het verband overeenkomt met de hypothesen. Zoals uit de tabel blijkt, geldt dit het sterkst voor de variabele 'geslacht', gevolgd door 'gezinsfase' en daarna 'opleidingsniveau'.

4.5 Hypothesen ten aanzien van perceptie zwaarte tijdsbesteding aan zorgtaken

Onderstaande tabel geeft de uitkomsten van de regressieanalyse weer. Op basis daarvan worden de vier onderstaande hypothesen ten aanzien van tijdsbesteding getoetst.

Tabel 4-7. Regressieanalyse van perceptie zwaarte tijdsbesteding aan zorgtaken verklaard uit geslacht, opleidingsniveau en gezinsfase (methode ENTER).

Variabele	B
Geslacht <i>vrouw = 0, man = 1</i>	-,177***
Gezinsfase <i>kinderen 0 tot en met 3 jaar = 0</i> <i>kinderen 4 tot en met 12 jaar = 1</i>	-,046***
Opleiding laag versus midden en hoog <i>midden en hoog = 0</i> <i>laag = 1</i>	,005 n.s.
Opleiding hoog versus midden en laag <i>midden en laag = 0</i> <i>hoog = 1</i>	,029*
Verklaarde variantie R ²	,087
N	2952
F	69,83 ***
* p <0.05, ** p <0.01, *** p <0.001	

Bron: Loonwijzer 2004, selectie werkenden met partner en kinderen tot en met 12 jaar.

Mannen ervaren minder zwaarte bij hun tijdsbesteding aan zorgtaken dan vrouwen.

De samenhang (-,177) tussen mannen en perceptie is negatief. Mannen ervaren dus minder zwaarte bij hun tijdsbesteding aan zorgtaken dan vrouwen. Dit effect is significant, waarmee de hypothese kan worden bevestigd.

Respondenten met kinderen in de leeftijd van 0 tot en met 3 jaar ervaren meer zwaarte bij hun tijdsbesteding aan zorgtaken dan respondenten met kinderen in de leeftijd van 4 tot en met 12 jaar.

De negatieve samenhang (-,046) geeft aan dat respondenten met kinderen in de leeftijd van 4 tot en met 12 jaar minder zwaarte ervaren dan de respondenten met kinderen in de leeftijd van 0 tot en met 3 jaar. Ook hier is sprake van een significant effect, waardoor de hypothese wordt bevestigd.

Lager opgeleiden ervaren minder zwaarte bij hun tijdsbesteding aan zorgtaken in vergelijking met respondenten uit de opleidingsniveaus midden en hoog.

Voor deze relatie is nagenoeg geen samenhang gevonden (,005) en bovendien is het niet significant. De hypothese dat lager opgeleiden minder zwaarte bij hun tijdsbesteding aan zorgtaken ervaren in vergelijking met respondenten uit de opleidingsniveaus midden en hoog wordt dus verworpen.

Hoger opgeleiden ervaren meer zwaarte bij hun tijdsbesteding aan zorgtaken in vergelijking met respondenten uit de opleidingsniveaus midden en laag.

Hoewel iets minder zwak, geldt ook voor deze relatie dat de gevonden samenhang niet sterk is (,029). De uitkomst is wel significant. Daarmee wordt de hypothese dat hoger opgeleiden in vergelijking tot respondenten uit de niveaus midden en laag minder zwaarte ervaren bevestigd.

Net als bij het concept tijdsbesteding, geldt ook hier dat de samenhang tussen perceptie en geslacht het sterkst is. Daarna volgt de variabele gezinsfase. Opleidingsniveau blijkt gedeeltelijk significant van invloed te zijn op de perceptie.

5 Conclusies en discussie

In het laatste hoofdstuk worden conclusies getrokken op basis van het theoretisch kader en de empirische resultaten van dit onderzoek. Hiermee kan vastgesteld worden of dit onderzoek de algemene stroom van het onderzoeksterrein bevestigt dan wel verwerpt. De conclusies worden daarnaast in discussievorm in een breder perspectief getrokken. Hierbij wordt rekening gehouden met de beperkingen van dit onderzoek en worden aanbevelingen gedaan voor nader onderzoek.

5.1 Beantwoording probleemstelling

Het doel van dit onderzoek was het vaststellen van de effecten van geslacht, gezinsfase en opleidingsniveau op tijdsbesteding aan zorgtaken en de perceptie van de zwaarte bij de tijdsbesteding aan zorgtaken. De onderzoeksgroep bestond uit werkende mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen in de leeftijd van 0 tot en met 12 jaar. De volgende probleemstelling was geformuleerd, die nu kan worden beantwoord.

Hoe wordt de tijdsbesteding aan zorgtaken en de perceptie daarvan beïnvloed door geslacht, gezinsfase en opleidingsniveau bij werkende mannen en vrouwen met partner en jonge kinderen?

Het effect van geslacht

Zowel op tijdsbesteding als op perceptie heeft geslacht het grootste effect. De onderzoeksresultaten laten zien dat vrouwen meer tijd besteden aan zorgtaken (het concept tijdsbesteding) en ook meer zwaarte ervaren (het concept perceptie). Geconcludeerd kan worden dat het effect van geslacht op perceptie sterker is dan het effect van geslacht op tijdsbesteding.

De trend dat vrouwen meer tijd aan zorgtaken besteden dan mannen is zonder meer ook zichtbaar in voorgaande onderzoeken (Statline CBS, 2003; Tijdens et al., 2000; Breedveld et al., 2006). Ten aanzien van perceptie is uit voorgaande onderzoeken wel bekend dat vrouwen de combinatie van arbeid en zorg zwaarder ervaren dan mannen, maar er is minder bekend over

de perceptie ten aanzien van de tijdsbesteding aan zorgtaken. Wel blijkt dat de door vrouwen ervaren zwaarte bij de combinatie van arbeid en zorg vooral gaat over de zorg voor thuiswonende kinderen (Tijdens et al., 2002).

Het effect van gezinsfase

De gezinsfase waarin mannen en vrouwen verkeren heeft eveneens effect op tijdsbesteding en perceptie. Het effect op tijdsbesteding is sterker dan het effect op perceptie. Mensen met kinderen in de leeftijd van 0 tot en met 3 jaar besteden meer tijd aan zorgtaken dan mensen met kinderen in de leeftijd van 4 tot en met 12 jaar. Uit voorgaande onderzoeken (Breedveld et al., 2006; Keuzenkamp en Hooghiemstra, 2000; Tijdens et al., 1994; Tijdens et al., 2000) blijkt ook dit effect van gezinsfase op tijdsbesteding.

Ook voor de perceptie geldt dat er meer zwaarte wordt ervaren door mensen met kinderen van 0 tot en met 3 jaar dan mensen met kinderen van 4 tot en met 12 jaar. Dit is ook terug te zien in het onderzoek van Van der Lippe et al. (2003). Weliswaar richten de meeste onderzoeken zich op de combinatie van arbeid en zorg, waaruit overigens wel blijkt dat mannen en vrouwen met een kind tot 12 jaar de combinatie het zwaarst vinden (Tijdens et al., 2002).

Het effect van opleidingsniveau

Een opmerkelijke uitkomst van dit onderzoek is dat opleidingsniveau het minst van invloed is, zowel op tijdsbesteding als op perceptie, en gedeeltelijk zelfs niet significant. Een van de onderzochte relaties (lager opgeleiden ervaren in vergelijking tot respondenten uit de opleidingsniveaus midden en hoog minder zwaarte) blijkt namelijk niet significant te zijn. In voorgaande onderzoeken wordt onderkend dat de verschillen tussen mannen en vrouwen met betrekking tot de tijdsbesteding aan zorgtaken het sterkst samenhangen met de gezinsfase en in mindere mate met het opleidingsniveau (Keuzenkamp en Hooghiemstra, 2000; Knijn en Van Wel, 2001). Bij middelbaar of hoger opgeleide anderhalfverdieners blijkt dat vrouwen een veel groter aandeel in zorgtaken hebben (De Jong en De Olde, 1994), hetgeen in dit onderzoek wordt bevestigd.

5.2 Discussie

Het lag in de lijn der verwachting dat vrouwen meer tijd aan zorgtaken besteden dan mannen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat in Nederland het kostwinnersmodel, waarbij de man de rol van kostwinner had en de vrouw van fulltime huisvrouw, lange tijd dominant is geweest. Ondanks het feit dat dit patroon en de opvattingen erover veranderd zijn, is het nog vaak de vrouw die in deeltijd werkt en de meeste zorg voor kinderen op zich neemt (Den Dulk, Van

Doorne-Huiskes en Peper, 2003). Hoewel betaalde arbeid niet de primaire focus van dit onderzoek was, waren alle respondenten, mannen en vrouwen, werkenden. De relatie tussen tijdsbesteding aan zorgtaken en deelname aan betaalde arbeid is daardoor te legitimeren. Bovendien fungeren deelname aan betaalde arbeid en zorgtaken als het systeem van de communicerende vaten. Hoe meer tijd opgaat aan het één, des te minder tijd wordt er gestoken in het andere (De Jong en De Olde, 1994; Keuzenkamp en Hooghiemstra, 2000; Knijn en Van Wel, 2001). Zoals gesteld zijn rolpatronen en opvattingen veranderd, maar de vraag is echter of het nog verder moet veranderen. Inmiddels is ook bekend dat in deeltijd werken niet alleen aan moeders voorbehouden is. Ook kinderloze vrouwen onder de 40 jaar werken minder dan mannen in dezelfde levensfase (Portegijs en Keuzenkamp, 2008: 24). Deeltijdwerk onder vrouwen wordt zelfs favoriet genoemd (CBS, 2008a; Portegijs en Keuzenkamp, 2008: 39 e.v.). De nadruk op het stimuleren van arbeidsparticipatie van vrouwen zou meer in dit licht bekeken moeten worden en ter discussie worden gesteld. Ook omdat gezinsfase, na geslacht, het meeste effect heeft op tijdsbesteding en op perceptie, zoals gebleken is uit mijn onderzoek.

Als vrouwen blijkbaar en tot op zekere hoogte zelf kiezen voor het werken in deeltijd, en bovendien in de gezinsfase met jonge kinderen de combinatie van arbeid en zorg de meeste zwaarte ervaren, is het nog maar de vraag of vrouwen zich moeten aanpassen aan de arbeidsmarkt en aan het overheidsbeleid, of andersom. Natuurlijk mag arbeidsparticipatie van vrouwen best gestimuleerd mag worden, alleen moet dit veel meer worden gefocust op specifieke doelgroepen. Als vrouwen met kinderen van 0 tot en met 12 jaar de meeste zwaarte ervaren mag aangenomen worden dat de ervaren zwaarte in de daarop volgende gezinsfasen afneemt. Nader onderzoek zou dit uit kunnen wijzen. Als dit daadwerkelijk het geval is, pleit dit ervoor om deze specifieke doelgroep te stimuleren in hun arbeidsparticipatie.

5.3 Conclusie

De conclusie van het onderzoek is dat geslacht en gezinsfase significant effect hebben op tijdsbesteding en op perceptie. Het effect van opleidingsniveau is gedeeltelijk significant. Een mogelijke beperking van dit onderzoek, en daarnaast ook van de meeste referentieonderzoeken, is dat er geen gegevens beschikbaar waren van partners. Het feit dat het effect van opleidingsniveau gedeeltelijk niet significant is, kan hiermee verband houden. Verwacht kan namelijk worden dat het verschil maakt of beide partners een gelijk dan wel ongelijk opleidingsniveau hebben. Partners met een hoog opleidingsniveau zullen mogelijk minder tijd aan zorgtaken besteden vanwege uitbesteding van met name huishoudelijke taken, en als gevolg hiervan wellicht ook minder zwaarte ervaren.

De mate van tijdsbesteding en het ervaren van zwaarte hangt naar verwachting met meer samen dan alleen geslacht, gezinsfase of opleidingsniveau. Hierbij kan gedacht worden aan persoonskenmerken, type werk van de respondent en van de partner, verdienerstypen, aantal thuiswonende kinderen, andere leeftijdscategorieën van kinderen, zoals 13 tot en met 18 jaar. Het is ook mogelijk dat bijvoorbeeld persoonskenmerken de effecten van mijn eigen onderzoek versterken of verzwakken. De effecten van deze aannames kunnen in nader onderzoek worden uitgewezen.

A Literatuurlijst

Breedveld, K., A. van den Broek, J. de Haan, L. Harms, F. Huysmans en E. van Ingen (2006). *De tijd als spiegel. Hoe Nederlanders hun tijd besteden*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Dulk, L. den, A. van Doorne-Huiskes en B. Peper (2003). *Arbeid en zorg in Europees perspectief. Arbeidspatronen van werkende ouders*. Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken 2003-19, nr. 1.

Jong, A. de en C. de Olde (1994). *Hoe ouders het werk delen. Onderzoek naar de totstandkoming van de verdeling van het betaalde werk en het werk thuis tussen partners met jonge kinderen*. Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Keuzenkamp, S. en E. Hooghiemstra (red) e.a. (2000). *De kunst van het combineren. Taakverdeling onder partners*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Knijjn, T. en F. van Wel (2001). *Een wankel evenwicht. Arbeid en zorg in gezinnen met jonge kinderen*. Amsterdam: SWP.

Lippe, A.G. van der, A. Jager en Y. Kops (2003). *In balans tussen werk en privé? De invloed van de arbeidssituatie en de thuissituatie op combinatiedruk van mannen en vrouwen*. Bevolking en Gezin, 32 (2003), 3, 3-24.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2008). *Emancipatiebeleid 2008 – 2011. Meer kansen voor vrouwen*. Den Haag: Ministerie van OCW.

Portegijs, W., B. Hermans en V. Lalta (2006). *Emancipatiemonitor 2006. Veranderingen in de leefsituatie en levensloop*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau en Centraal Bureau voor de Statistiek.

Portegijs, W. en S. Keuzenkamp (red.) (2008). *Nederland Deeltijdland. Vrouwen en deeltijdwerk*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Rouvoet rept van bevolkingspolitiek (2008, 19 februari). *NRC Handelsblad*, p. 2.

Tijdens, K.G., A.G. van der Lippe en E.H.M. de Ruijter (2000). *Huishoudelijke arbeid en de zorg voor kinderen: herverdelen of uitbesteden?* Den Haag: Elsevier bedrijfsinformatie.

Tijdens, K.G., H. Maassen van den Brink, M. Noom en W. Groot (1994). *Arbeid en zorg. Maatschappelijke effecten van strategieën van huishoudens om betaalde arbeid en zorg te combineren*. Den Haag: OSA, 1994.

Tijdens, K.G., D. Dragstra, M. van Klaveren, A. Zorlu, P. Osse, A. Dragstra en C. Wetzels (2002). *Loonwijzers 2001/2002. Werk, lonen en beroepen van mannen en vrouwen in Nederland*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

B Gebruikte internetbronnen

Artikel CBS (2007a). *Jonge vrouwen hoger opgeleid dan mannen.*

<http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/onderwijs/publicaties/artikelen/archief/2007/2007-2143-wm.htm?RefererType=Favorite>

Bezocht op 14 maart 2008

In Context (2007b). *Liefdesleven in context.*

<http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/DB36B609-6F9F-4404-B275-E093DE0106F9/0/200711eyeart.pdf>

Bezocht op 14 maart 2008

Persbericht CBS (2008a). *Moeder blijft in deeltijd werken als kinderen ouder worden.*

<http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/arbeid-sociale-zekerheid/publicaties/artikelen/archief/2008/2008-2408-wm.htm>

Bezocht op 14 maart 2008

Tabel Statline CBS (2003). *Tijdsbesteding naar persoonskenmerken.*

[http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=37659&D1=\(I-7\)-I&D2=0-21&D3=\(I-0\)-I&HD=080618-1457&HDR=T&STB=G2,G1](http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=37659&D1=(I-7)-I&D2=0-21&D3=(I-0)-I&HD=080618-1457&HDR=T&STB=G2,G1)

Bezocht op 27 juni 2008

C Tabellen

Tabel 2-1. Overzicht bestaande onderzoeken met betrekking tot tijdsbesteding aan zorgtaken	9
Tabel 2-2. Tijdsbesteding naar persoonskenmerken (2003)	14
Tabel 2-3. Tijdsbesteding naar opleidingsniveau (2003)	15
Figuur 3-1. Conceptueel model	27
Tabel 3-2. Selectiecriteria respondenten	29
Tabel 3-3. Relaties tussen variabelen	31
Tabel 3-4. Factor- en betrouwbaarheidsanalyse op indicatoren voor afhankelijke variabele tijdsbesteding aan zorgtaken	32
Tabel 3-5. Afhankelijke variabele tijdsbesteding aan zorgtaken	33
Tabel 3-6. Factor- en betrouwbaarheidsanalyse op indicatoren voor afhankelijke variabele perceptie zwaarte tijdsbesteding zorgtaken	34
Tabel 3-7. Afhankelijke variabele perceptie zwaarte tijdsbesteding zorgtaken	35
Tabel 3-8. Valide waarden onafhankelijke en afhankelijke variabelen	36
Tabel 4-1. Kruistabel tijdsbesteding aan zorgtaken * gezinsfase * opleidingsniveau * geslacht (rij percentage, N = 2210)	37
Tabel 4-2. Kruistabel tijdsbesteding aan zorgtaken * gezinsfase * opleidingsniveau * geslacht (rij percentage, N = 2210)	39
Tabel 4-3. Kruistabel perceptie zwaarte tijdsbesteding aan zorgtaken * gezinsfase * opleidingsniveau * geslacht (rij percentage, N = 2953)	40
Tabel 4-4. Kruistabel perceptie zwaarte tijdsbesteding aan zorgtaken * gezinsfase * opleidingsniveau * geslacht (rij percentage, N = 2953)	41
Staaftogram 4-5. Correlatie tijdsbesteding en perceptie (Pearson correlation.335, sig.,000)	43
Tabel 4-6. Regressieanalyse van tijdsbesteding aan zorgtaken verklaard uit geslacht, opleidingsniveau en gezinsfase (methode ENTER)	44
Tabel 4-7. Regressieanalyse van perceptie zwaarte tijdsbesteding aan zorgtaken verklaard uit geslacht, opleidingsniveau en gezinsfase (methode ENTER)	45